

Ilustrovaný cestopis (cestovatelský deník/průvodce)

Pavel Mrňous

Diplomová práce
2016

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací
Kabinet teoretických studií
akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **BcA. Pavel Mrňous**
Osobní číslo: **K13586**
Studijní program: **N8206 Výtvarná umění**
Studijní obor: **Multimédia a design – Grafický design**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Ilustrovaný cestopis (cestovatelský deník/průvodce)**

Zásady pro vypracování:

Rozsah teoretické práce minimálně 40 – 45 stran + obrazové přílohy (dokumentace praktické části). Práci odevzdat v elektronické podobě (dle předepsané celouniverzitní šablony viz směrnice rektora č. 7/2014) ve formátu PDF na 1 ks CD (DVD) nosiče, dále odevzdat 2 kusy výtisků elektronické podoby práce a 1 výtisk graficky zpracované práce, která má volnější grafickou podobu.

1. Teoretická část:

Průřez historií cestopisného žánru zejména na našem území – cestopisy ilustrované, turistický průvodce, cestovatelský deník. Různé formy grafické úpravy a ilustrace, současné technologie s jejich vlivem na tvůrčí možnosti v dané oblasti.

2. Praktická část:

Autorská ilustrovaná kniha v podobě fiktivního cestopisu/deníku, mapování jednotlivé linky pařížského metra.

Dále na samostatném nosiči CD-ROM odevzdejte obrazovou dokumentaci praktické části závěrečné práce v minimálním počtu 10 kusů pro využití v publikacích FMK. Formát pro bitmapové podklady: JPEG, barevný prostor RGB, rozlišení 300 dpi, 250 mm delší strana. Formáty pro vektory: AI, EPS, PDF. Loga a texty v křivkách. V samostatném textovém souboru uveďte jméno a příjmení, login do Portálu UTB, obor (ateliér), typ práce, přesný název práce v češtině i v angličtině, rok obhajoby, osobní mail, osobní web, telefon. Přiložte svou osobní fotografii v tiskovém rozlišení.

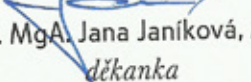
Rozsah diplomové práce: viz. Zásady pro vypracování
Rozsah příloh: viz. Zásady pro vypracování
Forma zpracování diplomové práce: tištěná/umělecké dílo

Seznam odborné literatury:

Veškeré knihovnické a jiné fondy s literaturou na území ČR, SK, EU, webové stránky vztahující se k tématu, odborné časopisy a další literatura po konzultaci s vedoucím práce.

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Art. Daniela Olejníková
Datum zadání diplomové práce: 1. prosince 2015
Termín odevzdání diplomové práce: 13. května 2016

Ve Zlíně dne 1. prosince 2015

doc. Mgr. Jana Janíková, ArtD.
děkanka

Mgr. Silvie Stanická, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské/diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská/diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou/diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou/diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské/diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské/diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Ve Zlíně ..... 5. 5. 2016 .....

Pavel Mrňous
.....
Jméno, příjmení, podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odprá-ří autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jim dosažených v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělků dosažených školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

PODĚKOVÁNÍ

Autor děkuje Raymondu Queneauovi za to, že napsal tak báječné knížky, bez nichž by ta jeho nikdy nevznikla. Dále děkuje své ženě za podporu a za to, že s ním měla trpělivost, když dny i noci jen čmáral, klikal a datloval. V neposlední řadě děkuje vedoucí své diplomové práce Daniele Olejníkové za cenné rady a podněty a taktéž za trpělivost, protože i té bylo hojně třeba. Díky patří i Michaelu Borovičkovi, jehož kniha byla důležitým zdrojem informací o českém cestopisu pro teoretickou část mé práce.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická, nahraná do IS/STAG jsou totožné. Dále čestně prohlašuji, že tato diplomová práce je mým autorským dílem a že jsem ji vypracoval samostatně.

ABSTRAKT

Práce stručně mapuje historii cestopisného žánru, jeho proměny a vznik turistického průvodce jako samostatné kategorie. Mapuje vývoj cestopisu na českém území a sleduje ilustraci jako svébytný doprovod žánru. Praktická část představuje autorskou ilustrovanou knihu v podobě fiktivního cestopisného dobrodružství.

Klíčová slova: cestopis, turistický průvodce, kniha, ilustrovaná kniha, ilustrace

ABSTRACT

The thesis briefly summarizes history of travel literature, genre changes throughout the time and origin of travel guide as a standalone category. It follows up the evolution of czech travel literature and illustration as a distinctive addition to the genre. The practical part introduces self written illustrated book in form of a fictional travel adventure.

Keywords: travel literature, travel guide, book, illustrated book, illustration

Obsah

ÚVOD	8
I Teoretická část	9
1 1 Stručná historie cestopisu a turistického průvodce	11
1.1 Definice v mlze	11
1.2 Počátky	12
1.3 Středověké tápání	12
1.4 Marco Polo – Milion	13
1.5 Cestopis tzv. Mandevilla	14
1.6 Ve znamení zámořských objevů	15
1.7 Cestopis na rozcestí, aneb zrod průvodce	15
1.8 Cestopisná fikce	17
2 Dějiny českého cestopisu	18
2.1 Středověké začátky	18
2.2 Novověk	20
2.3 Kavalírské cesty	24
2.4 V područí Habsburků	26
2.5 Návrat k rodnému jazyku	30
2.6 Dobrodruzi a cestovatelé z povolání	32
2.6.1 Josef Kořenský	33
2.6.2 Emil Holub	33
2.6.3 Enrique Stanko Vráz	35
2.6.4 Alberto Vojtěch Frič	36
2.6.5 Jan „Eskymo“ Welzl	38
3 Autorem i výtvarníkem	39
3.1 Slovo úvodem	39
3.2 Čapkovy cestopisy	40
3.3 Cestopisy Adolfa Hoffmeistera	41
3.4 This is Miroslav Šašek	42
3.5 Zdeněk Mahler a Vladimír Fuka – New York	44
3.6 Současná tvorba	46
3.6.1 Petr Sís	47
3.6.2 František Skála	48
3.6.3 To je...	49
3.6.4 Inspirace za hranicemi	51
ZÁVĚR	53
II. PRAKTICKÁ ČÁST	54
4 Zazie skutečně v metru	55
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	59
SEZNAM OBRÁZKŮ	60

ÚVOD

S dobře napsaným cestopisem můžeme zažít dobrodružství bez pasu, cestovního pojištění a očkování proti tropickým chorobám. Nevadí máme-li mořskou nemoc, závrať nebo klaustrofobii, z pohodlí našeho křesla se můžeme plavit po neznámých ostrovech, lézt na vrcholky vzdálených pohoří či prohledávat zapomenuté jeskyně. Stejně tak se ale lze procházet evropskými městy, užívat si v suchu atmosféru deštivého Londýna, nebo se toulat parnou španělskou Malagou bez slamáku a opalovacího krému. Místa, která dobře známe, nám umně napsaný cestopisný svazek tu připomene, jinde zase ukáže v docela novém světle. Zkrátka a dobře, stačí sáhnout do knihovny pro ten správný svazek a je z nás dobrodruh či turista, aniž bychom obuli boty.

Byly doby, kdy jste moderního turistu poznali podle na krku pověšenému fotoaparátu. Tedy, ne že by se dnes už takoví nenašli, ale mnozí si nyní vystačí s chytrými mobilními telefony, kterými lze pořizovat snímky často překvapivě obstojné kvality. Fotografie je báječný vynález a autoři cestopisů toho, sotva se stal dostupným, začali poměrně hojně využívat. Není divu, stačí se často jen šikovně postavit, zmáčknout spoušť a hned máme do knížky obrázek. Takové kreslení, s tím je jiná potíž, chce to um i trpělivost a nesrovnatelně více času. Nezastavitelný pokrok sice koná i v této oblasti, takže místo tužky a skicáře dnes stačí tablet, ale pořídít fotografii je stále o něco snazší.

Nechci se nicméně pouštět do pošetilého boje s fotografií, vím moc dobře, že dobrý snímek dokáže skvěle zachytit kouzlo místa, nemluvě o dokumentární hodnotě cestopisu vybaveného kvalitním fotografickým doprovodem. Jedna věc se však ilustraci daří nadmíru dobře. Dokáže nám něco povědět nejen o na obrázku zvěčněném místě, ale také o jejím autorovi. Jistě to neplatí docela vždy a našli bychom mnoho výtečných fotografů, kteří svým snímkům propůjčují nezaměnitelnou osobitost, přeci jen je tu ale ilustrace ve výhodě. Navíc si může hrát s tajemstvím, neprozrazovat vše, nechávat čtenáře, aby zapojil svou fantazii a svět, který se před ním otevírá, dokončil ve své představivosti spolu s autorem.

V teoretické části se nejdříve vrátím do historie, k počátkům samotného cestopisného žánru a jeho vývoji až po rozcestí, kde se rozdělí a vedle cestopisné literatury se zrodí žánr turistického průvodce. Těm se v textu o historii cestopisu věnuji ze dvou důvodů. Tím prvním jsou jejich společné znaky a fakt, že ne vždy v historii bychom je od sebe dokázali oddělit, tím druhým jsou konkrétní díla, která někdy i sám autor popsal jako průvodce, jenže tato škatulka, stejně jako mnohé jiné, je těmto dílům těsná. Balancuji snad na hraně mezi cestopisem a průvodcem, ale způsob jakým pracuji s ilustrací je v těchto žánrech docela ojedinělý.

V další části textu se věnuji cestopisné literatuře, která vznikala na našem území, resp. jejímiž autory jsou čeští autoři. Ilustrace v textu zmiňuji vždy tam, kde se mi podařilo dopátrat se jejich autora a kde zároveň jejich kvalita přesahuje obvyklý průměr. Jakmile však překročím práh dvacátého století, snaha mapovat český cestopis ustupuje a v mém zájmu se soustředí několik tvůrců, kteří jsou svému cestopisnému dílu autorem i ilustrátorem. Případně zmíním taková díla, kde sice na obou částech pracoval někdo jiný, ale jejichž spolupráce byla natolik těsná, že se výsledné dílo svým pojetím blíží těm, která mají jen jednoho tvůrce.

Rozhodnutí omezit se na několik vybraných tvůrců má svůj důvod také v praktické části mé práce. Prakticky všichni vybraní autoři totiž patří mezi inspirační zdroje k mému vlastnímu cestopisu, ačkoli je možná troufalé ho tak nazvat, výstižnější by možná byl termín „tak trochu cestopisné dobrodružství“. Mimo to právě praktická část si pro sebe uzurpovala téměř všechnu mou literární múzu, která je křehká a zjevuje se jen výjimečně a já proto doufám, že mi bude odpuštěna jistá stručnost a schematičnost teoretické části.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Stručná historie cestopisu a turistického průvodce

1.1 Definice v mlze

Hledáme-li definici cestopisné literatury, narazíme na poměrně jednoznačně znějící vymezení stejně jako na definice o poznání volnější. Vezmeme-li v potaz i díla popisující vybájená místa, nebo ta skutečná, která ale autorova imaginace mění k nepoznání, knihy jež si kladou především umělecké ambice, pak je velmi těžké nalézt hranici mezi tím, co ještě můžeme nazvat cestopisem a co už spadá do kolonky beletrie s cestopisnými prvky. Slovník literárních pojmů cestopis definuje jako literární žánr, který je vybudovaný především na více či méně dynamické osnově jediného konkrétního putování. Malý slovník naučný nabízí ještě skromnější definici a podle něj je cestopis vylíčení vlastních pozorování a zkušeností cestovatelových. Pokud se různé definice pokusíme spojit do jedné, pak je cestopis literární formou zážitků z cest, kombinací objektivních faktů a osobní zkušenosti autora. Důležité je především samotné místo, cesta, resp. její popis není nezbytnou součástí cestopisu.

Rozdíl mezi cestopisem a turistickým průvodcem je zejména v praktickém zaměření, cestopis má povětšinou také literární ambice, průvodce má být co možná nejvíce objektivní, jeho cílem je uživateli poradit a informovat ho. New Oxford American Dictionary ho definuje jako knihu s informacemi o určitém místě vytvořenou pro potřeby návštěvníků nebo turistů. Obsahuje zejména praktické informace např. o ubytování, dopravě, restauracích, kulturních institucích, možnostech volno-časových aktivit apod., dále bývá častou součástí mapa a stručný text o historickém a kulturním pozadí místa. Rozsahem se mohou značně lišit, od obsáhlých svazků věnovaných jedné zemi po skromnější brožury nebo dokonce složené kapesní letáčky o městě, případně jen určité městské části. Přes toto poměrně striktně dané vymezení však můžeme v dějinách najít průvodce, jehož ambice výše popsané přesahují, je poté otázkou, zda však již nesplývá s definicí cestopisu.

Zatímco se tedy definice cestopisu může zdát poněkud mlhavá a z různých pramenů se dočkáme pokaždé docela jiné formulace, turistický průvodce je naproti tomu ve svých obrysech určen vcelku jasně, ač je součástí jisté vymezení se právě vůči cestopisu. Oba

ale mají společné předchůdce a vydáme-li se po jejich stopách, půjdeme poměrně dlouho po stejné trase. Jejich cesty se definitivně rozdělily až na přelomu 17. a 18. století.

1.2 Počátky

Jistým druhem předchůdce obou výše zmíněných žánrů byl periplus, příručka mořeplavců, jež vznikla kolem 6. století př. n. l. a která popisovala plavbu podél břehů od jednoho přístavu ke druhému, vzdálenosti mezi nimi, časy plaveb, v některých se nacházely také historické a zeměpisné údaje. Obecně lze říci, že na úplném začátku byla zejména kartografie a geografie. Za další z předků můžeme považovat římské itinerarium, období řeckého peripla, mapující ovšem města a vesnice na souši a vzdálenosti mezi nimi, šlo tedy o záležitost ryze praktickou. V helénistickém Řecku se poté rozšířil tzv. periegesis, literární žánr, který byl taktéž určitým protikladem periplusu, jednalo se o geografická díla popisující pevninu.

Zmínit je možné také dílo Homérovo, jeho Odyssea (asi 8. st. př. n. l.) vykazuje jisté cestopisné prvky, ale teprve dílo Hekataiosovo (550–480 př. n. l.) s názvem Cesta kolem světa bývá považováno za jeden z prvních cestopisů, jedná se o určitý souhrn do té doby vzniknuvších periplů a periegesis, do dnešního dne se však dochovaly jen fragmenty. Významným a do současnosti dochovaným periegesis je Cesta po Řecku cestovatele a zeměpisce Pausania (110–180), dílo popisuje zajímavá místa tehdejšího Řecka, architekturu, umělecká díla, zejména sochy a je dodnes užitečným zdrojem odborníků zajímajících se o antické Řecko. Jistou formu zeměpisných zápisků o svém území si údajně vedl i římský císař Gaius Julius Caesar. Vrcholem starověké geografie potom bylo dílo Řeka Klaudia Ptolemaia (asi 100–170 n. l.), jehož závěry o uspořádání světa platily mnohá další staletí a teprve Marco Polo v třináctém století tyto poznatky rozšířil.

1.3 Středověké tápání

Odkaz antické kartografie a geografie byl ve středověké Evropě docela zapomenut a do dnešních časů přežil paradoxně díky zájmu arabských cestovatelů. Ti se vydávali na odvážná putování v době, kdy na starém kontinentu byly vrcholem cestovatelství

výpravy do Svaté země či na poutní místa s relikviemi světců, jako bylo španělské Santiago de Compostela. Ve srovnání s nemnoha cestopisy do těchto míst, jež byly navíc ve svém popisu zcela podřízeny samotnému náboženskému vnímání světa, se díla arabských zeměpisců jeví o poznání zajímavější. Ti překládali klasická řecká díla, ze kterých čerpali vědomosti pro své vlastní výpravy, kterým posléze často dali také literární formu. Začátkem 10. století napsal Knihu zemí Ibráhím ibn Jakúb, který se na svých cestách podíval také do Prahy, kterou ve svém díle popsal. Nejznámějším arabským cestovatelem je potom Abú Abdallah ibn Battúta (1302–1377), který na cestách strávil více než tři desítky let a na své poslední cestě dokonce stanul ve městě Timbuktú, kam se první Evropan dostal až téměř půl tisíciletí po něm (Borovička 2010). Ze svého putování na příkaz sultána později arabský současník Marca Pola sepsal rozsáhlý cestopis, který byl ovšem v evropských zemích neznámým až do začátku 19. století.

Evropský středověký cestopis ovlivňoval na jedné straně zmíněný náboženstvím zastřešený pohled v případě cest do míst spjatých s počátky křesťanství, na straně druhé potom zcela zkreslené představy o životě v neprobádaných končinách. Vize okraje světa obydleného rozličnými stvůrami nebyla ničím neobvyklým, podobně se mnozí domnívali, že poplují-li podél afrického pobřeží, narazí na pás, jež sužuje nelidský žár, který vše živé spálí na popel a za který se živá duše jakživ nedostane. Realistický popis vzdálených krajín se objevoval jen velmi nesměle, navíc neměl rozhodně na růžích ustláno, teprve se začátkem renesance se situace začala pomalu otáčet.

1.4 Marco Polo – Milion

Vyprávění benátského kupce Marca Pola (1254–1324) se ve své první více dějové části věnuje převážně obchodním cestám Markova otce a strýce do nitra Asie až k mongolskému chánovi Kublajovi v Pekingu, ta druhá potom mapuje cesty Marka jakožto chánova úředníka, popisuje navštívené země, města i nebezpečné oblasti, věnuje se také drobným epizodám jejich obyvatel a místním zvykům nebo náboženským rituálům. V poslední části knihy potom najdeme země, které navštívil při zpáteční cestě Jihočínským mořem přes Sumatru a pobřeží Indie. Ve své knize s názvem Milion (asi 1300) se snaží o pokud možno objektivní popis, zdržuje se přílišných subjektivních soudů, ačkoli občas připojil historku, jež při svém putování zaslechl. Z dnešního hlediska bychom s onou objektivitou

nejspíše byli opatrnější, ve středověku bylo totiž vnímání nadpřirozených úkazů docela jiné, a tak se i zde lze setkat s kouzelníky či přibájenými zvířaty, ve srovnání s Mandevillovým cestopisem, kterému se věnuje další část textu, je však celé vyprávění podstatně věrohodnější. Tento názor však neplatil vždy a ačkoli se později kniha stala etalonem cestopisu jako takového, v době svého vzniku byla mnohými považována za vymyšlenou. Dnes docela úsměvně znějícímu popisu uhlí coby magických černých kamenů které hoří, se tehdejší Evropan topící pouze dřevem zdráhal uvěřit. Teprve čas a další cestovatelé, kteří se vydali po Benátčanových stopách, jeho vyprávění potvrdili.

Obr. 1. *Illuminace z knihy Millon Marca Polla (cca 1300), autor neznámý*

1.5 Cestopis tzv. Mandevilla

Cestopis tzv. Mandevilla, původně napsaný ve starofranštině zhruba v polovině 14. století, byl ve své době velice populární a přestože do vynálezu knihtisku zbývalo téměř celé století, velmi rychle se šířil, byl přeložen do mnoha jazyků, včetně českého a brzy po světě kolovalo více než tři sta kopií. Samotné putování se sice odehrává ve skutečných zemích, ty však autorova představivost často změnila k nepoznání a zabydlela je podivuhodnými bytostmi. V krajinách zlatých hor a diamantových řek tak potkáme kyklopy, trpaslíky co

se dožívají pouhých sedmi let či bezhlavé lidi, kteří mají ústa a oči vzadu na ramenou. Neexistoval pravděpodobně ani sám rytíř Mandeville coby vypravěč a autor cestopisu. Ten je podle Borovičky dílem belgického lékárníka z Lutychu Jeana de Bourgogne, který čerpal z cizích předloh a jak se dočteme později, jedním z pramenů mu bylo i dílo cestovatele českého původu Odorika z Pordenone. Pokud Mandevillovo putování srovnáme s dílem Marca Pola najdeme jisté podobnosti ve struktuře obou textů, nicméně svým přístupem k realitě definují dva rozdílné proudy, kterými se cestopis bude dále ubírat.

Obr. 2. Dřevořezové ilustrace z Cestopisu tzv. Mandevilla

1.6 Ve znamení zámořských objevů

Nastupující renesance a humanistické hnutí s sebou nesly také touhu po vědění, a tak se znovu do popředí dostává zájem o antickou kartografii a geografii, přibývá pohnutek k cestování, časté jsou kupříkladu diplomatické výpravy, které s sebou přináší také zápisky z cest. Ve všeobecnosti se cestopis stává nejen žádanějším, ale také realističtější a faktograficky správnější.

1.7 Cestopis na rozcestí, aneb zrod průvodce

V pozdější době nalzáme již cestopisné předchůdce dnešních průvodců v podobě knižně vydaných zápisků z tzv. kavalírských cest, populárních od renesance až do přelomu 18. a 19. století. Anglický ekvivalent názvu Grand Tour použil jako první Richard Lassels (1603–1668), římsko-katolický kněz a průvodce na cestách anglické šlechty. Z mnoha cest do Itálie, které podnikl napsal knihu *Voyage or a Complete Journey throu-*

gh Italy, publikovanou po jeho smrti v Paříži v roce 1670. V díle vyjadřuje názor, že každý student architektury, historie a umění beroucí svá studia vážně by měl procestovat Francii a Itálii a každý mladý šlechtic by měl podniknout tzv. Grand Tour k pochopení politických, sociálních a ekonomických reálií světa.

Důležitým milníkem ve vývoji turistického průvodce bylo dílo britské autorky a cestovatelky Mariany Starke (1761–1838) zabývající se Francií a Itálií. Významným rozdílem oproti předchozím průvodcům byla jistá odosobněnost s jakou byl psán. Ačkoli se ve svých průvodcích nejprve také zaměřovala na výše zmíněné kavalírské cesty, s důrazem na architekturu a další zajímavá místa, jež by měli mladí šlechtici navštívit, po roce 1815 začínají cestovat i méně zámožní britští občané se svými rodinami a proto se ve své pozdější tvorbě právě na ně zaměřila. Rodiny s omezeným rozpočtem v průvodcích našly cenné rady stran cestovních dokladů, ubytování, stravování apod. Obsahoval dokonce hodnoticí systém s vykřičníky, který můžeme považovat za předchůdce dnešních hvězdiček. Její knihy, které vycházely v londýnském nakladatelství Murray se poté staly vzorem pro mnohé pozdější průvodce.

U dalšího kroku na cestě k modernímu průvodci byl opět nakladatel John Murray se svými příručkami pro cestovatele (Murray's Handbooks for Travellers), které začaly vycházet v roce 1836 a vzhledem k rozmachu cestování do vzdálenějších míst zahrnovaly destinace nejen v Evropě, ale také v části Asie a severní Africe. Vycházely až do roku 1915, kdy na ně navázaly průvodce s názvem Blue Guide, ty byly zaměřeny téměř výhradně na architekturu a umění, včetně historie a kontextu potřebných k jejich pochopení, doplněny byly nejnútnejšími praktickými informacemi o samotném cestování.

Dalším z důležitých osobností je určitě Karl Baedeker (1801–1859), německý nakladatel, jehož jméno se dokonce vžilo pro obecné pojmenování turistických průvodců a používá se do dnešních dnů. Ten koupil nakladatelství Franz Friedrich Röhling, které v roce 1828 vydalo příručku pro cestovatele profesora Johannese Augusta Kleina, Baedeker tuto publikaci s malými obměnami s malými obměnami vydával po dalších deset let. V následujících vydáních však začal přidávat vlastní nápady a měnil průvodce směrem ke své představě skutečně zevrubné příručky obsahující veškeré informace, které turisté mohou na svých cestách potřebovat. Ačkoli částečně stavěl na publikacích

nakladatelství Murray, nabízely Baedekrovy příručky skutečně obrovské množství detailních informací, v roce 1846 se přidalo známé hodnocení pomocí hvězdiček.

1.8 Cestopisná fikce

Zajímavou variantou cestopisu je jeho fiktivní forma, tedy kniha která nás provádí po vybájených místech, nebo po těch jež sice existují, ale které autor pozmění svou fantazií k nepoznání. Původ tohoto specifického žánru můžeme vystopovat v středověkém díle Cesty pana Johna Mandevilla, kde nás autor zavede do Orientu, který jeho imaginace proměnila ve zcela fantaskní svět. V moderní literatuře se tomuto druhu cestopisu daří především v rámci žánru magického realismu. V knize Neviditelná města (*Le città invisibili*, 1972) Italo Calvino nechává Marka Pola vyprávět Kublaj chánovi o mnoha městech jeho říše. Zabrousíme-li do tuzemských literárních vod, najdeme zde i v zahraničí úspěšný román Michala Ajvaze Zlatý věk.

V anglosaském světě pod slovním spojením travel book rozumíme téměř každou knihu, která se tématu cestování nějak dotýká a při hledání po fiktivních cestopisech jsem pod tímto termínem našel třeba Dobrodružství Huckleberryho Finna Marka Twaina, Smrt v Benátkách Thomase Manna nebo Milence Lady Chatterlyové D. H. Lawrence. Nabízí se tedy otázka co ještě můžeme považovat za (fiktivní) cestopis, ve Zlatém věku psaném v ich formě nám vypravěč krom líčení podoby neznámého ostrova a jeho obyvatel vypráví mnoho dalších příběhů, které s ostrovem souvisí často jen velmi vzdáleně. Přistoupíme-li na tvrzení, že je tato kniha ještě cestopisem, můžeme tak potom nazvat i nejednu knihu, u které by nám to zprvu možná vůbec nepřišlo na mysl. Pokud bychom s termínem zacházeli opatrně, můžeme mluvit o cestopisných vlivech či znacích, které se v knihách objevují.

2 Dějiny českého cestopisu

Zde pojednaná historie se věnuje převážně cestopisu jako takovému, ve všech jeho podobách, mapuje v obrysech vývoj žánru na našem území a tam, kde je to třeba, uvádí ve zkratce historický kontext. Pozornost však obracím také k ilustraci, která je stěžejní v poslední kapitole textu a praktické části diplomové práce. Pokud jsem někdy váhal mezi několika díly, zajímavý obrazový doprovod mi byl pro výběr vodítkem. Limitován jsem byl dostupností jednotlivých cestopisů v digitalizovaných knihovnách, resp. antikvariátech v případě těch pozdějších. Další překážkou zejména u starších svazků je však absence seznamů vyobrazení a zřídka používaná signace dřevořezů a mědirytin, autor tak často zůstává neznámý. Tehdejší praxe navíc zahrnovala výpůjčky dřevěných bločků a měděných destiček mezi jednotlivými tiskárnami, ilustrace byly poměrně vzácným a žádaným zbožím, a tak se tatáž často objevila v několika různých knihách. Pátrání po původu takové ilustrace je pak jen velice obtížné. Jiná potíž potom provází novější cestopisy, které jsou někdy ilustracemi doprovozeny až ve svých pozdějších vydáních. S vědomím, že zmínkou někdy poněkud naruším časovou osu textu, jsem tak v případech, kdy jsem byl o kvalitě ilustrace přesvědčen, učinil.

2.1 Středověké začátky

V českých zemích se cestopisná literatura objevuje velmi pozdě, důvody jsou podle Borovičky víceméně ve spekulativní rovině. Jednou z možností je, že se díla nedochovala, dalším možným důvodem je, že se obecně próza na našem území objevuje poměrně pozdě. První díla zde zaznamenáváme zhruba od 60. let 14. století, cestopisy však zatím chybí. Do vývoje navíc negativně zasáhly husitské války, a tak první cestopis u nás vznikl až za vlády Jiřího z Poděbrad.

Do té doby se však objevují české překlady za hranicemi vzniknuvších děl, Milionu Marka Pola a cestopisu tzv. Mandevilla jehož počestění se ujal Vavřinec z Březové. Druhý jmenovaný cestopis byl u nás mnohem rozšířenější, z části za to zřejmě může jeho poutavost, fantastičnost a vybájené postavy, kterými je zaplněn. I přes z dnešního hlediska zřejmý fakt, že se v případě Mandevilla jedná o čistou fikci, jejíž autor pravděpodobně popisované země nikdy nenavštívil, byl u nás tehdy ovšem vnímán stejně

jako Milion Marka Pola. Dílem za to může podle Borovičky samotný překlad, nicméně jak jsme již zmínili i ve světě byl Polův cestopis v době svého vzniku přijímán jako vybájený a jeho pravdivost potvrdili až později mnozí další cestovatelé, včetně Kryštofa Kolumba.

Důležitým zdrojem, ze kterého čerpal autor Mandevillova cestopisu byla zpráva z cesty do Pekingu cestovatele českého původu Odorika z Pordenone, nebo také Oldřicha Čecha z Portu Naonis (1276/1281–1331), který do Asie vycestoval jako katolický kněz s pověřením papeže (Borovička 2010). Odorik si pro své putování zvolil tehdy ne zcela obvyklou jižní cestu po moři, díky tomu navštívil i mnohé exotické země kolem rovníku a z celé výpravy po návratu sepsal cestopis s názvem Popis východních krajů v sepsání bratra Oldřicha, Čecha z Pordenone. Dílo bylo poměrně úspěšné, důvěryhodnost mu mimo jiné dodal fakt, že byl po své smrti v roce 1331 považován za světce, ačkoli skutečně svatořečen nebyl, o více než čtyři sta let později byl však blahořečen papežem Benediktem XIV. Od Odorikových časů poté uplynul značný čas, než se objevily další české cestopisy (Borovička 2010).

Cestování byl nakloněna vláda Jiřího z Poděbrad z let 1458–1471, který se v letech 1462–1464 pustil do ojedinělého a do té doby nevídaného politického projektu. Pod tíhou složité mezinárodní situace a sporů s papežem se pokoušel vytvořit mezinárodní alianci, jež by z Evropy vytlačila Turky. Příprava takového projektu si mnoho diplomatických cest. Plán se sice nakonec nezdařil, ale z jedné z cest vznikl deník, který můžeme považovat za první skutečný česky psaný cestopis. Jeho autorem je blíže neurčený panoš Jaroslav a popisuje výpravy do Francie a Říma. Opis tohoto díla objevil až v roce 1826 v městském archivu v Českých Budějovicích František Palacký, který cestopis vydal v Časopise Českého muzea, vynechal však některé pasáže z obav před cenzurou tehdejšího Rakouska-Uherska. Opis se poté ztratil, aby se znovu objevil v roce 1885 zásluhou historika Josefa Kalouska, ten cestopis o dva roky později vydal v nezkrácené verzi, poté se ale rukopis ztratil jednou provždy. Tento cestopis je především stručným záznamem cesty, literární ambice víceméně postrádá a věnuje se hlavně procestovaným vzdálenostem, diplomatickým jednáním, ale také cenám zkonsumovaného jídla a pití. Příroda či život lidí v navštívených krajích jsou zcela v pozadí zájmu.

Další diplomatickou výpravou byla cesta pana Lva z Rožmitálu, ta byla v podobě deníku zaznamenána hned dvakrát, v němčině jí zapsal obchodník Gabriel Tetzl, česky potom rytíř Václav Šašek z Biříkova. Jeho verze je podle Borovičky nejen čtivější, ale také faktograficky správnější. Rukopis se však nedochoval, pouze zhruba o sto let mladší latinský překlad. Z něj čerpal Alois Jirásek při psaní povídky *Z Čech až na konec světa*, v roce 1940 potom cestopis vyšel společně s dílem panaře Jaroslava a úvodní studií Rudolfa Urbánka. Cesta Lva z Rožmitálu započala v Praze, přes území dnešního Německa pokračovala přes Nizozemí do Bruselu a dále přes kanál La Manche do Anglie. Díky tomu se v cestopisu objevuje u nás první autentický popis mořeplavby. Během dva roky trvající cesty (1465–1467) procestovala výprava ještě Francii a Pyrenejský poloostrov, stanuli až na Mysu Finistere, přezdívanému konec světa. Dílo Václava Šaška z Biříkova je prvním literárně pojatým českým cestopisem (Borovička 2010).

2.2 Novověk

Konec 15. století znamenal začátek období zámořských objevů. O objevení Ameriky se v českém jazyce poprvé dozvídáme z překladu cestopisu Ameriga Vespucciho, jehož jméno nově nalezený kontinent nese. Spis o nových zemích a o novém světě zvláště, který měl formu dopisů Lorenzovi Medicejskému vytiskl v roce 1506 v Plzni Mikuláš Bakalář.

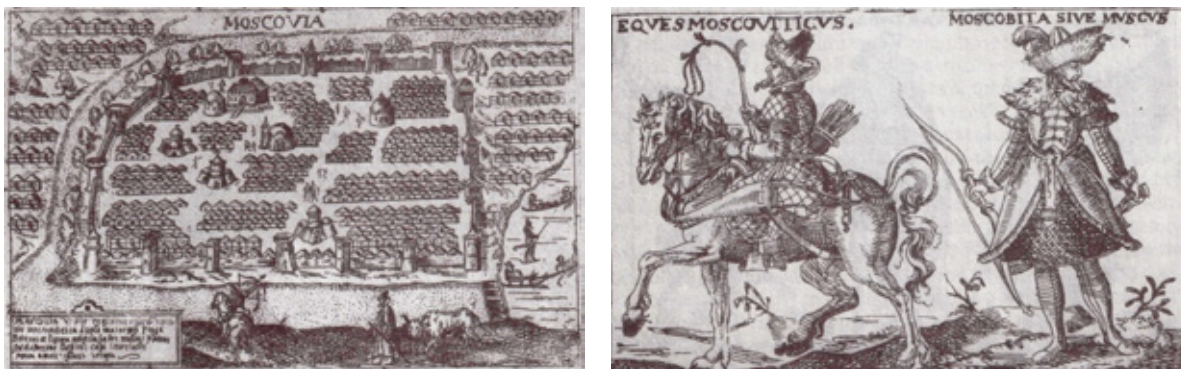
Ve vnitrozemí znamenalo 16. století především nebezpečí v podobě expanzivní politiky Turků, v důsledku čehož stoupla potřeba diplomatických cest do Osmanské říše. Tyto výpravy však byly pro cestovatele o poznání nepříjemnější, než zmíněné předchozí mise po Evropě, ať už šlo o nebezpečí, které čekalo na cestách, nebo o přijetí samotnými Turky v Cařihradu, který se po dobytí jejich vojsky stal sídlem sultána.

Prvním českým cestopisem z cest do Osmanské říše je spis z roku 1614 s názvem *Antialkorán Václava Budovce z Budova* (1551–1621), věnuje se však především náboženským otázkám, místy je téměř plamennou kritikou islámu a cestopisný charakter je v něm potlačen. Dalším autorem, který z těchto zemí přivezl zápisky byl Václav Vratislav z Mitrovic (1576–1635), který byl literárně nadanější než výše zmíněný Václav Budovec, a tak po sobě zanechal skutečný cestopis. Dílo popisuje převážně hlavní

město říše, ale také poměry v tamních žalářích, kde tvůrce po svém uvěznění prožil značnou část mise.

Dokonce dva cestopisné svazky ze svých výprav do sídla sultána Osmanské říše má na svědomí poněkud kontroverzní postava Heřmana Černína z Chudenic (1576–1651). Ten si své působení coby vyslanec habsburského císaře v Cařihradu vysloužil mimo jiné díky cestovatelským zkušenostem, které získal během doprovodu svého švagra Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdržic na cestě do Svaté země a Egypta v letech 1598–1599. Ačkoli se jako oblíbenec císařského dvora těšil úspěšné kariéře, literární talent ani vzdělání mu dopřáno nebylo a jeho cestopisné dílo má podobu poměrně banálních deníkových zápisků (Borovička 2010).

I další cestopisné dílo je výsledkem diplomatické výpravy, spojence v boji proti Turkům tehdy hledal císař Rudolf II., na cestu do Perské říše přes Polsko a Rusko se tehdy v jeho službách vydal také Jiří Tektander (1581–1614). Německy psaný cestopis vyšel v roce 1608 v Lipsku, následovala dvě další vydání, to z roku 1609 vydané v Míšni je potom ilustrováno několika zajímavými mědirytými, bohužel v rámci tehdejších zvyků bez signace.

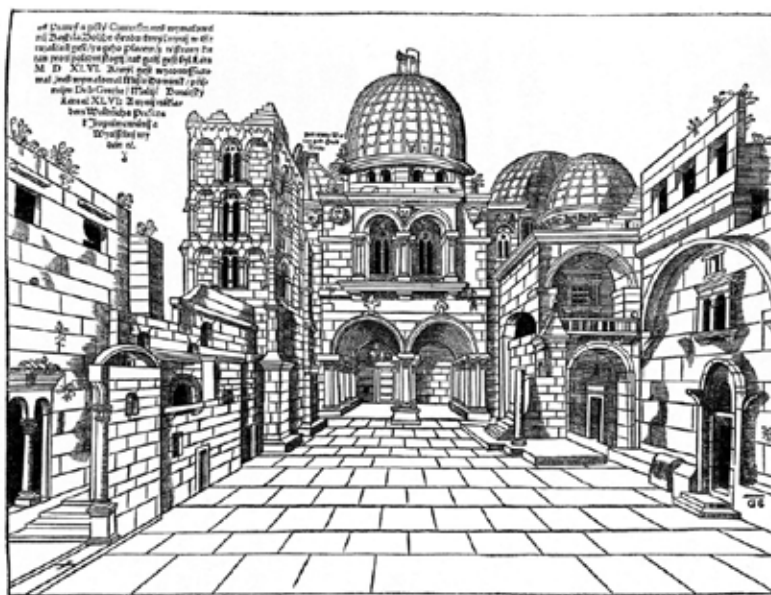

Obr. 3. Ilustrace z Tektanderova cestopisu vydaného v Míšni roku 1609, mědiryt.

Od dob renesance se krom diplomatických pohnutek další z motivací k cestovatelským dobrodružstvím stávají důvody náboženské. Poutě do Svaté země, místa novozákonních příběhů znamenaly zrod mnoha poutnických cestopisů, některé pozdější svazky dokonce místy vykazovaly znaky dnešních turistických průvodců. Poutníci ale cestovali také po Evropě, kvůli snazší dostupnosti se vydávali zejména na místa, kde se nacházely relikvie světců.

První písemností z cest do Svaté země pochází od kališnického kněze Martina Křivoústého Bakaláře, původně latinsky psaný dokument z roku 1490 ale není v pravém slova smyslu cestopisem (Borovička 2010). Tím prvním skutečně cestopisným dílem z putování do kolébky křesťanství na našem území je tak až Cesta z Čech do Jeruzaléma a Egypta Martina Kabátníka. Ten své zážitky sepsal s pomocí písaře Adama Bakaláře ke konci svého života. Ač mu chybělo vzdělání a nedorozuměl se jinak než svou mateřštinou, rozhodně nepostrádal zvědavost a talent k pozorování života kolem sebe, který v cestopisu hojně zužitkoval. Tiskem dílo vyšlo v roce 1539, dřevořezová ilustrace neznámého původ však zdobí pouze titulní list, podobně je tomu i u dalších vydání.

Výraznou měrou české cestopisné tvorbě přispěl vzdělaný rytíř Oldřich Prefát z Vlkanova (1523–1565), který cestu do Svaté země podnikl už ve svých třiatvaceti letech. K vydání zápisků z této výpravy jej přesvědčili až jeho přátelé, knižně je vydal po sedmnácti letech od svého návratu u pražského tiskaře Jana Kozla. Cestopis je to velmi detailní a přesný, což mu však neubírá na čtivosti (Borovička 2010). Svazek je doprovázen několika dřevořezovými ilustracemi, ve většině nejsou signovány a stylová rozdílnost ukazuje, že pochází z různých zdrojů. Jedním z vyobrazení, kterým signace nechybí je např. chrám Božího hrobu od italského malíře Domenica dalle Greche z roku 1546.

Obr. 4. Ilustrace z knihy Oldřicha Prefáta z Vlkanova od Domenica dalle Greche

Postavou tragického osudu avšak velkého významu byl vzdělaný český šlechtic a renesanční osobnost Kryštof Harant z Polžic a Bezdruzic (1546–1621). Ještě než jeho život předčasně vyhasl rukou kata Mydláře, stihl se zapsat do historie hned několikrát. Nás však zajímá především jeho cestopisné dílo, to mimo své literární a faktografické kvality znamená jistý zlom díky ilustracím, kterými bylo doprovázeno. Ačkoli se ilustrace v nějaké podobě objevily už v předchozích českých cestopisech, z většiny se jednalo o menší počet děl rozdílného původu a kvality v rámci jednoho svazku. Kryštof Harant byl mužem mnoha talentů a mimo jiné byl také poměrně zdatným kreslířem. Některé prameny mu dokonce tvorbu ilustrací v knižně vydané podobě cestopisu připisují, pravděpodobnější je však verze, podle které dal dřevořezy zhotovit kreslíři Janu Wilenbergovi (1571–1613) dle svých předloh (Hlavicová 2008). Stylově ilustrace svou zjednodušující stylizací navazují na tradici středověké miniatury. V každém případě věnoval obrazovému doprovodu svého díla značnou péči a výsledek můžeme považovat za první skutečně ilustrovaný český cestopis.

Obr. 5. Dřevořezové ilustrace z cestopisu Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdruzic

2.3 Kavalírské cesty

S přibývajícím časem se cestování a jeho důvody měnily, k diplomatickým a náboženským příčinám se přidává nový druh výprav, tzv. kavalírské cesty, během nichž mladí šlechticové získávali zkušenosti a vzdělání putující po Evropě. Tento typ cestování se u nás i za našimi hranicemi objevuje zhruba od poloviny 16. století, prameny se v rozmezí poměrně rozcházejí. Anglický ekvivalent českého názvu Great Tours údajně poprvé použil Richard Lessels ve své knize až v roce 1670 (viz kapitolu Stručná historie cestovního průvodce). Hlavními destinacemi těchto výprav byly najmě Francie a Itálie. Ačkoli se stále jednalo o velmi nákladnou záležitost, podmínky zejména na starém kontinentu se měnily k lepšímu, ať už mluvíme o bezpečnosti či cestovatelském komfortu, a tak podobných výprav neustále přibývalo.

Lze tedy bezpochyby říci, že od začátku období kavalírských cest byl počet českých cestovatelů na do té doby nevídané úrovni, záznamů cest v podobě cestopisů však tak rapidně nepřibývá, většina šlechticů totiž neměla přílišnou motivaci své zážitky z cest zprostředkovat dále. Za našimi hranicemi s však začíná díky tomuto fenoménu rodit nový knižní žánr, kterým je cestopisný průvodce. (viz kapitolu Stručná historie cestovního průvodce)

Obr. 6. Temperou vyvedené ilustrace Bedřicha z Donína

Již od mládí propadl cestování šlechtic Bedřich z Donína (1574–1634), na výpravách po evropských zemích strávil podstatnou část svého života, procestoval nejdříve Rakousy a Uhry, dále se potom vydal krom Německa či Švýcarska především do Itálie,

odkud po sobě zanechal další z cestopisů, které zejména z hlediska ilustrace stojí za zmínku, ač se knižního vydání dočkal až o mnoho století později. Jeho rukopisný svazek ovšem zdobí značné množství barevných vyobrazení vyvedených temperou. Z literárního hlediska je text stručný, autor používá hovorovou češtinu a styl místy evokuje úspornou popisnost cestovních průvodců (Borovička 2010). Mezi ilustracemi najdeme tři hlavní témata, heraldické znaky, architekturu, kde mladý šlechtic sice poněkud bojuje s perspektivou, ale přesto propůjčil obrázkům jistý půvab a v neposlední řadě s pozoruhodnou mírou detailů vyvedené postavy v krojích typických pro dané oblasti.

Dalším dílem z této doby s neobvykle rozsáhlým obrazovým doprovodem jsou rukopisné paměti Jindřicha Michala Hýzrle z Chodů (1575–1665), vojáka jež chybějící vzdělání doháněl humorem a vypravěčským talentem. Od svých devatenácti let si vedl deník, kam zaznamenával nejen účast ve válečných taženích, ale také bohaté cestovatelské zážitky. Nejedná se tedy o klasický cestopis, díky několika cestopisným pasážím zejména z putování po Anglii a často poměrně žertovným kolorovaným ilustracím si zmínku jistě zaslouží. Rukopis byl postupně psán několika písaři a zdá se, že i doprovodné kresby jsou prací několika autorů, většina z nich sice není signována, na několika však různé signace nechybí, a tak je zřejmé, že ilustrátorů bylo více, včetně samotného autora textu. Podobně řemeslná stránka jednotlivých vyobrazení se liší, ty technicky méně zdařilé nicméně nepostrádají krom milé naivity také jisté kouzlo a vtip.

Obr. 7. Portrét a ilustrace z paměti Jindřicha Michala Hýzrleho z Chodů

2.4 V područí Habsburků

První polovina 17. století byla pro české země ve znamení nelehkých časů, stavovské povstání přes počáteční vojenské úspěchy skončilo nezdarem, definitivní konec znamenala porážka v bitvě na Bílé hoře, po níž následovala represe ze strany habsburského trůnu, mezi sedmadvaceti pány popravenými v roce 1621 na Staroměstském náměstí byly i dvě významné postavy českého cestopisu, dříve zmíněný Kryštof Harant z Polžic a Bezdruzic a Václav Budovec z Budova. Naše území pak pustošila třicetiletá válka, po níž zůstaly v habsburském katolickém područí, česká inteligence, často z řad protestantů, tak byla mnohdy nucena emigrovat. Cestovalo se však i z jiných důvodů a přes nelehké časy pochází z tohoto období nejméně jeden význačný cestopis.

Jedním z takových je první české dílo o Islandu s tehdy obvyklým předlouhým názvem *Islandia* aneb krátké vypsání ostrovu Islandu, v němž věci divné a zvláštní, v krajích těchto našich nevidané očitě spatřeny a některé od obyvatelův ostrovu toho hodnověrných slýšány i pravdivě poznamenány MDCXXXVIII, jehož autorem je Daniel Vetter-Strejce (1592–asi 1669), člen Jednoty bratrské, který knihu vydal nejdříve v polštině, protože část svého života v důsledku své víry strávil v polském Lešně. Nedlouho poté však kniha vyšla také česky i německy a těšila se značnému zájmu i za našimi hranicemi. V nalezených vydáních jí bohužel krom mapy ostrova nezdobí žádné ilustrace.

Ze stále populárních kavalírských cest, které se zájmu mladých šlechticů těšili až do přelomu 18. a 19. století, stejně jako z čím dál častějších misionářských výprav za oceán, bychom jistě našly mnohé další zápisky, většina z nich ovšem zůstala v rukopisné podobě, navíc konkurence sílila, takže prosadit se a vydobýt si místo v dějinách českého cestopisu bylo pro mnohé autory obtížné. Pro potřeby této práce navíc bude s přibývajícím letopočtem důležitým především obrazový doprovod v podobě ilustrace, a tak i díla nezpochybnitelných literárních kvalit či zajímavých okolností jejich vzniku zmíním jen okrajově, často ale pohříchu propadnou sítem výběru zcela. Zajímavé je např. dobrodružné vyprávění Šimona Aloise Tudeciuse de Mone Galey (1633–1699), který líčí plavby na válečných galérách a vojenská tažení proti Turkům, úctyhodná byla jistě cesta františkána Ambrože Poděbradského ze slovenské Skalice přes Provence do Španělska a zpět, jejíž převážnou část v roce 1670 ušel pěšky a zaznamenal v cestopis-

ném itineráři, ilustrace však oběma chybí a mně nezbyvá, než konstatovat, že je to v obou případech škoda.

Jistou zajímavostí je také dílo misionáře a botanika Jiřího Josefa Kamela (1661–1706), který sice není autorem žádného cestopisu a ilustrace které na Filipínách tvořil jsou zaměřeny především na detaily tamní květeny, dílem na tamní faunu. Je autorem nejstaršího tropického herbáře sesbíraného Čechem. Velká část jeho kreseb je dnes uložena v Britském muzeu v Londýně, jeho dokaz žij také díky švédskému přírodovědci a lékárníkovi Carlu Linnéovi, jež na jeho počest pojmenoval jednu z nově objevených rostlin, kamélii japonskou.

Obr. 8. Mědirytina z cestopisu Cornelise de Bruijna

Někdy se také stane, že nás dílo na první pohled pro tuto práci nepříliš zajímavé zavede po nečekaných cestách. Cestopisu o poselstvu ruského cara k čínskému císařskému dvoru v Pekingu z let 1692–1694 se v našich končinách ujal obrozenec a, jak se později ukázalo, také mystifikátor Jan Rulík (1744–1812), který čerpal z textu Adama Branda, jednoho ze skutečných účastníků výpravy. Rulík si příběh upravil, tu ubral, jinde si cosi přimyslel, ale především přidal fiktivního českého šlechtice Jiřího z Dráchova, kterého učinil autorem nepříliš obsáhlého svazku, tím byl až do chvíle, kdy v

roce 1936 podvod vyšel najevo. Zmíněný Adam Brand byl tajemníkem Everta Issbranta Idese (1657–1708), dánského diplomata, dalšího člena poselstva, který také napsal o této výpravě cestopis, jež byl s úspěchem přeložen do několika světových jazyků a v některých vydáních (např. v tom, které vyšlo v Nizozemí v roce 1710) doprovázen výtečnými ilustracemi. Jejich autorem je holandský cestovatel Cornelis de Bruijn (1652–1726/7), sám tvůrce několika cestopisů z výprav do Ruska a Persie, které bohatě ilustroval mědiryty technicky i výtvarně velmi zdařilými. Takto nás tedy Rulíkova mystifikace dovedla až k pozoruhodným ilustracím, na které bychom jinak možná narazili jen stěží, vraťme se však zpět do českých zemí.

Obr. 9. Ilustrace z obrazového alba Ignáce Tirsche

Jezuitský misionář, český Němec Ignác Tirsch (1733–1781) sice také žádný cestopis nenapsal, z misie do Santiaga a San José v dnešním Mexiku a jižní Kalifornii, odkud byl nucen se pod tlakem tehdejší mezinárodně politické situace předčasně vrátit, však do vlasti přivezl mnoho vzpomínek. Ty jako nadaný kreslíř posléze převedl do podoby obrazového alba, obsahujícího 47 temperou vyvedených barevných ilustrací s krátkými popisky. Obrázky ve stylu koloniálního baroka, které nám přibližují život domorodých obyvatel, tamní architekturu a flóru s faunou. Ačkoli svým stylem ilustrace tak trochu

připomínají doprovod nějaké encyklopedie, myslím, že by nechybělo mnoho a z obrazového alba by se stalo dílo ne nepodobné knihám, se kterými o dvě stě let později dobyl svět Miroslav Šašek (viz kapitola 3.4).

Obr. 10. Ilustrace Thomase Endera – pohled na Rio de Janeiro z r. 1817

Jinou z osobností, kterou zde zmíníme a není české národnosti, je rakouský botanik Jan Křtitel Emanuel Pohl (1782–1834), jež se ovšem narodil v České Kamenici a v Praze vystudoval medicínu. Nakonec ho však zlákala botanika, je mimo jiné autorem dvousvazkového přehledu květeny Čech (*Flora Bohemiae*). V roce 1817 se připojil k Františkem I. sponzorované rakouské expedici do Brazílie, odkud se vrátil v roce 1821 do Vídně. Zanechal po sobě rozsáhlé cestopisné dílo *Reise im Innern von Brasilien* (*Cesta do vnitrozemí Brazílie*), které bylo bohatě ilustrováno (Borovička 2010). Při pátrání po těchto svazcích v dostupných digitalizovaných knihovnách se mi však vydání s ilustracemi objevit nepodařilo. Našel jsem pouze zmínku o vydání s mědiryty zhotovenými Johannem Passinim podle předlohy dalšího účastníka expedice a vídeňskou akademií oceněného malíře Thomase Endera (1793–1875). Ten z výpravy přivezl téměř tisícovku kreseb a akvarelů, které vycházejí knižně do dnešní doby. Sám Jan Emanuel Pohl byl také vynikajícím kreslířem a kromě nákresů rostlinstva pro své botanicky zaměřené publikace jsem dohledal zmínku o několika leptech a akvarelech jihoamerické krajiny, které mohly některá vydání jeho knih provázet.

2.5 Návrat k rodnému jazyku

Na další česky psaný cestopis bylo nutno si počkat téměř 150 let. Mezitím sice našinci vydávaly své zápisky z cest, za všechny zmiňme např. svazek vědce Josefa Dobrovského, který se vypravil přes Švédsko do Ruska, dílo však bylo psáno v německém jazyce, stejně jako několik dalších. Po jednom a půl století se však objevil se svým cestopisem voják a básník, kterého služba v armádě nejednou zavála na cesty. Byl jím Milota Zdirad Polák (1788–1856) a jeho *Cesta do Itálie*, poetickým jazykem popsané putování po Apeninském poloostrově, který se stal jedním z prvních děl novodobé české literatury. Zápisky vyšly nejprve v časopise *Dobroslav* (v letech 1820–1822), později také několikrát knižně. Některá vydání, např. to z roku 1979 z nakladatelství Odeon jsou doplněna obrazovou přílohou, zejména dobovými ilustracemi a fotografiemi z pozůstalosti, původní vydání však ilustrována nebyla.

Dílem *Obrazy z Rus* přispěl do dějin českého cestopisu literát a novinář Karel Havlíček Borovksý (1821–1856). Ten v mládí pobýval rok v Rusku coby vychoval v rodině významného profesora. Jeho pohled původně ovlivněný panslavistickou myšlenkou tam však brzy prozřel, takže zpět do vlasti se vrátil k tehdejšímu Rusku značně kritický. Dílo, které v pouhých čtyřadvaceti letech sepsal, až ne zcela dokončené, však patří k nejpozoruhodnějším dílům národního obrození (Borovička 2010). Pátráme-li po ilustracích, narazíme např. na vydání z roku 1929 nakladatele Leopolda Mazáče, které je zdobeno kresbami akademického malíře Karla Vítka (1877–1953).

Obr. 11. Ukázka ilustrací Karla Vítka z knihy *Obrazy z Rus* (vlevo ilustrace z obálky)

Cestopisy básníka, žurnalisty a výtečného pozorovatele Jana Nerudy (1834–1891) vycházely, podobně jako mnohé jiné, nejdříve na pokračování v denících *Hlas* a *Národní listy*. Je-

jich neobyčejná literární úroveň je však předurčila také knižnímu vydání. Prvním svazkem byly Pařížské obrázky z roku 1864, později následovaly Obrazy z ciziny (1872) a Menší cesty (1877). Své toulky spisovatel směřoval nejprve Evropou, zavítal do Německa či Francie a její metropole, později se vdal na svou nejdlejší výpravu, během níž spolu s mecenášem Emanuelem Kittlem cestovali přes Řecko a Svatou zemi do Egypta, na zpáteční cestě potom navštívili ještě Itálii, výsledkem byl potom druhý jmenovaný cestopisný svazek. Neruda velmi bedlivě vnímal život kolem a ve svých zápiscích se věnoval nejen popisu přírody a architektury, měst a jejich obyvatel, ale také úvahám společenským či politickým.

Stran ilustrace je zajímavé kupříkladu jedno z pozdějších vydání knihy Pařížské obrázky (1958 – Spolek českých bibliofilů) vyzdobené třemi lepty Kamila Lhotáka. Další tři lepty, které byly původně připraveny pro toto vydání, byly součástí sbírky Jan Neruda v Paříži, kterou sestavil Karel Sýs a vyšla u příležitosti Lhotákových 65. narozenin v roce 1977 opět ve vydavatelství Spolek českých bibliofilů. Jeden lept celostránkový a několik menších, i tato technika umožnila Lhotákovi dodat ilustracím podobně podmanivou atmosféru, jakou známe z jeho obrazů, ostatně na některých ilustracích najdeme pro Lhotáka typická témata, horkovzdušný balón, cirkusový stan, kiosky s plakáty či vlající vlajky.

Obr. 12. Ilustrace Kamila Lhotáka z knihy Pařížské obrázky Jana Nerudy

Od druhé poloviny 19. století se v českých zemích, jež byly stále pod vládou habsburské monarchie, přece jen občas blýskalo na lepší časy. Demokratičtější ústava umožnila mimo jiné volby do zemských sněmů, opětovný vznik politických stran, politického tisku a rozličných spolků. To vše mělo na českou společnost kladný vliv a ta tak byla i přes občasné vnitropolitické konflikty na vzestupu. Karlo–Ferdinandova univerzita byla rozdělena na českou a německou, v roce 1883 bylo v Praze slavnostně otevřeno Národní divadlo a o pět let později začal vycházet Ottův naučný slovník. Pocit národní existence v uměleckých kruzích i mimo ně slil, což mělo na jedné straně pozitivní vliv na českou společnost a kulturu, na straně druhé sílící národní sebevědomí vedlo k pochopitelným konfliktům uvnitř monarchie.

Výzkumné cestovatelství sledující vlnu koloniálních zájmů se českých zemí, stejně jako celého Rakouska-Uherska, netýkalo. Naši cestovatelé se tedy nemohli spolehnout na financování svých výprav ze stran státu či bohatých obchodních společností, jako tomu bylo v zemích s koloniálními ambicemi. Přesto o době mezi léty 1860–1918 mluvíme jako o zlaté éře českého cestovatelství a poprvé se u nás setkáváme s cestovatelem profesionálem, tedy takovým, který toulkám po světě zasvětil převážnou část svého života (Borovička 2010). Značný význam mělo potom pro české cestovatele centrum, které začátkem 60. let založil Vojta Náprstek.

2.6 Dobrodruzi a cestovatelé z povolání

Než se nyní dostaneme k samotným cestopisům a jejich autorům, zůstaneme ještě u Vojty Náprstka (1826–1894). Třebaže nenapsal žádný cestopis a vlastně ani nebyl skutečným cestovatelem, jeho přínos v této oblasti je ohromný. Strávil sice za hranicemi své vlasti téměř deset let, důvody však byly mnohem prozaičtější, než touha po dobrodružství, byl na něj totiž vydán zatykač, protože se za studií orientalistiky na vídeňské univerzitě v roce 1848 aktivně zapojil do revolučního dění. Dal tedy před žalářem přednost svobodnému životu mimo svou vlast a přes slezskou Vratislav se vydal do Hamburku, odkud lodí pokračoval za oceán. Život v Americe byl zpočátku tvrdý, postupem času se však Náprstek propracoval od nádeničiny až po vydávání novin a politickou činnost. Jako člen vládní expedice se setkal s indiánským kmenem Dakota, předměty které si odvezl v něm poté probudily sběratelskou vášeň. Zpět do vlasti se po mnoha peripetiích směl vrátit až v

únoru 1858. V úvodu této kapitoly zmíněné zlepšení podmínek v monarchii mu dovolilo věnovat se aktivně organizování společenského života, v domě U Halánků na pražské Malé straně tak za finanční podpory jeho matky vzniklo centrum s knihovnou a čítárnou, kde se konaly přednášky dobrodruhů vracějících se ze svých výprav. Mimo to zde ale cestovatelé nacházeli také pomoc s hmotnou podporou svých toulek světem. Nebýt tedy Vojty Náprstka, možná by ne jeden z dále popisovaných cestopisů nikdy nespátřil světlo světa.

2.6.1 Josef Kořenský

Častým hostem v domě U Halánků byl literárně velice aktivní pedagog a přírodovědec Josef Kořenský (1847–1938), ten byl podle Borovičky spíše opravdu významným českým turistou, než výzkumným cestovatelem, nicméně i když se nepouštěl do neprobádaných končin, navštívil neuvěřitelné množství zemí a podnikl také cestu okolo světa. Nazveme-li jej turistou, pochopitelně tak můžeme učinit pouze ve srovnání ku příkladu s dobrodruhy vrhajícími se do nezmapovaných míst černého kontinentu, je totiž nutno podotknout, že se svých cest vozil exempláře pro muzea i školní kabinety a za své zásluhy v oblasti paleontologie a entomologie mu byl v roce 1927 udělen čestný doktorát Karlovy univerzity. Krom zmíněných exemplářů po sobě navíc zanechal více než třicet poutavě napsaných cestopisných svazků, které doplňoval poměrně rozsáhlým obrazovým doprovodem. Ten obstarával z části sám, třeba koupí fotografií a pohlednic během svých cest, další materiály získával od spřátelených cestovatelů. V neposlední řadě jeho svazky zdobí také ilustrace, které pro něj, často podle dodaných náčrtků, vytvářel jeho přítel, malíř a ilustrátor Viktor Oliva (Todorovová 2004). O tom se v textu ještě budeme zmiňovat také v souvislosti s ilustracemi pro cestopisy dalších autorů.

2.6.2 Emil Holub

Jméno dalšího cestovatele, stejně jako fotografii, na které hledí v bok s neodmyslitelným kloboukem na hlavě, má nejspíš mnoho z nás spojené s dobrodružným cestováním již od dětství. Emil Holub (1847–1902) již během studií medicíny pomýšlel na výpravy do nitra Afriky a své sny začal plnit sotva zaschl inkoust na jeho lékařském diplomu v roce 1873. Na cesty mu přispěl kdo jiný, než Vojta Náprstek. Holub si otevřel lékařskou praxi na jihu Afriky a odtud dále podnikal své výpravy. Během třetí z nich se

dostal k soutoku řek Čobe a Zambezi a dále k Viktoriiným vodopádům, během plavby nazpět po proudu Zambezi však nejen přišel o jeden ze svých člunů, ale také vážně onemocněl. Vše však přestál a mimo to z výprav posílal do vlasti cenné exponáty, sám se ovšem do své domoviny dlouho nemohl podívat z finančních důvodů. Podařilo se mu to až v roce 1879 a krom úspěšných výstav v Praze i Vídni vydal u nakladatele Jana Otty cestopis Sedm let v Africe. Dvoudílný svazek byl doplněn také značným množstvím ilustrací.

Obr. 13. Viktoriiný vodopád na kresbě Emila Holuba

Holub však plánoval další výpravu, během které chtěl překonat celý africký kontinent od jihu k severu. Tento záměr ale ztroskotal na povstání v Bhútánu, vyrazil tedy i se svou novopečenou manželkou s o něco skromnějšími cíli. Přesto se putování často měnilo v boj o holý život, dva členy výpravy zkosila malárie, později přišel další o život při přepadení tábora kmenem Mašukulumbů. Tehdy výpravě nezbylo než uniknout a zachránit se, což se jim naštěstí podařilo. Výsledkem ve vlasti byly další úspěšné výstavy a cestopis Druhá cesta po jižní Africe z roku 1890, který je stejně jako ten předchozí bohatě doprovobený xylografickými ilustracemi. Oba cestopisy vyšly zároveň v německém i českém jazyce a později byly přeloženy také do angličtiny či francouzštiny, což svědčí o nemalém jejich úspěchu, ostatně byly také několikrát oceněny.

Jak jsme se mohli dočíst v předchozím textu o Josefu Kořenském, v této době bylo již možné pořizovat fotografické snímky a použít je coby doprovod cestopisu. Emil

Holub nicméně stále věřil ručně kresleným skickám, které po svém návratu svěřil ve Vídni žijícímu českému malíři a ilustrátorovi Karlu Liebscherovi (1851–1906), který si zakládal na skutečně pečlivé technice kresby a z náčrtků vytvořil pro každý cestopis více než dvě stovky rytin. Díky tomu jsou oba Holubovy cestopisy z hlediska ilustrace počinem skutečně výjimečných kvalit a my tak můžeme být zarytému dobrodruhovi za jeho zpátečnictví skutečně vděční.

Obr. 14. Ilustrace z Holubova cestopisu od Karla Liebschera

2.6.3 Enrique Stanko Vráz

Cestovatelem jehož původ byl zahalen rouškou tajemství byl muž, jež sám sebe představoval jménem Enrique Stanko Vráz (1860–1932) a tvrdil o sobě, že je synem ruského vojáka či diplomata a Češky, jež mu vstúpila lásku k naší zemi a jazyku. Hypotéz o tom odkud skutečně pochází je mnoho, podle Borovičky je poměrně pravděpodobná domněnka geografa Ctibora Votrubce, že se narodil v haličském Tarnówě a jeho otcem byl důstojník rakouské armády.

Podle Josefa Kunskeho údajně mladý Enrique coby voják bojoval proti Turkům, byl raněn a později se ve Švýcarsku pustil do studia medicíny. Následovat mělo rodinné drama, které ho donutilo vydat se na cesty. Ať už to bylo jakkoli, roku 1880 se ocitl v Africe, kde se žel bez úspěchu pokoušel dostat do města Timbuktu v srdci Sahary. Podnikal však i další výpravy do nitra černého kontinentu a brzy je také začal dokumentovat nově pořízeným fotoaparát. Bohužel se nevyhnul tropickým nemocem a musel bojovat s malárií a částečnou slepotou, také proto se rozhodl vypravit raději do Jižní Ameriky, kde se pustil do průzkumu tamních veletoků. Ani tam se však jeho cesty neobešly bez vážných komplikací, byl přepaden piráty, vrátily se mu malarické záchvaty i slepota, dostal katar a balancoval na hranici života a smrti. Nakonec ho ale nic z toho nezlomilo a v roce 1893 zakončil své putování v přístavu Pacasmaya na pobřeží Tichého oceánu. Cestovatel se poté vrátil do vlasti, kde mu byla uspořádána výstava a na cestách českými městy sklízel úspěchy se svými přednáškami.

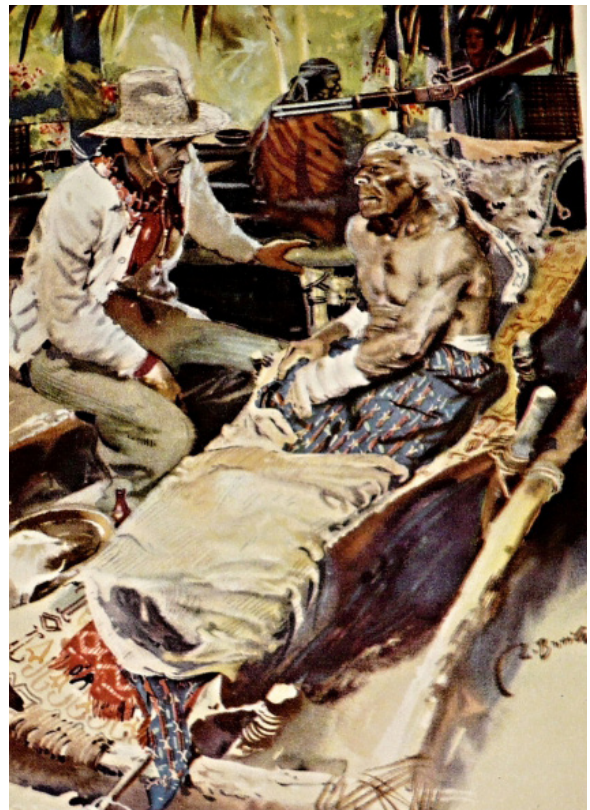
Volání dálav se ale brzy znovu ozvalo, takže se doma příliš neohřál a vyrazil opět za dobrodružstvím. Během mnoha dalších cest navštívil kupříkladu Severní Ameriku, Japonsko, Novou Guineu, Thajsko, či Rusko. Do psaní cestopisů se pustil kolem roku 1898 až díky četným podnětům svých přátel, ale hned první svazek *Z cest E. St.* Vráze se setkal s úspěchem, a tak brzy následovaly další, mezi nimi nalezneme cestopisy klasického ražení, ale také dobrodružné příběhy a povídky.

Jak jsme v textu zmínili, Vráz na svých cestách fotografoval a vlastní snímky tvořily důležitou součást jeho knih. Ilustrace se tam objevovaly také, ale např. ve výše uvedeném prvním Vrázově cestopisu nebyl uveden jejich autor (Todorovová 2004). V dalších svazcích už ale nalezneme mimo jiné malíře a ilustrátora Karla Šimůnka (1869–1942), afšistu Národního divadla a žáka Václava Brožíka.

2.6.4 Alberto Vojtěch Frič

Uznávaným znalcem kaktusů a možná nejmladším českým cestovatelem, který svou první výpravu za oceán podnikl aniž dosáhl plnoletosti byl Alberto Vojtěch Frič (1882–1944). Krom sukulentů, o které s začal zajímat již za studií na gymnáziu se později jeho doménou stala komunikace s jihoamerickými Indiány, se kterými dokázal nava-

zovat přátelské vztahy, což mu umožňovalo zajímavou etnografickou práci. Do Jižní Ameriky se vypravil mnohokrát, finance na tyto cesty často pocházely od obchodníků s kaktusy, nicméně Frič se s podobným záparem věnoval i práci s domorodci, a tak se mu podařilo být přijat mezi kmeny, které pro mnohé předchozí cestovatele zůstaly nepřístupné. V roce 1909 dokonce v rodné vlasti přednášel s doprovodem v podobě syna náčelníka kmene Čamakoků, tomu však evropské prostředí a zvyklosti byly cizí a brzy se s Fričem vrátil zpět do Ameriky.

Obr. 15. Ukázka ilustrací Zdeňka Buriana z Fričových dobrodružných knih

Po 1. světové válce, která překazila některé z jeho plánů, se jeho pozornost přesunula zpět ke kaktusům, sám dokonce zkoumal halucinogenní účinky některých z nich. Z poslední výpravy se vrátil v roce 1929, dále však intenzivně psal. Zanechal po sobě výtečné cestopisy, jako například svazek *Mezi Indiány* z roku 1918, dále také odborné svazky o kaktusech a v neposlední řadě svými cestami inspirované dobrodružné knihy.

Tradiční cestopisy těžily v obrazové části z autorovy poctivé práce s fotoaparátem, fiktivní cestopisná dobrodružství byla doprovázena kresbami legendy české ilustrace

Zdeňka Buriana (1905–1981), který proslul zejména svými obrázky z pravěku, dalším jeho stěžejním tématem však byla právě dobrodružná literatura, kde bohatě zužitkoval jak svou vybroušenou techniku, tak cit pro dramatickou atmosféru.

2.6.5 Jan „Eskymo“ Welzl

Co by to bylo za práci o českém cestopisu, když by v ní chyběl skutečný předobraz neskutečného českého velikána Járy Cimrmana. O tomto bodrém chlapíkovi, kterého krom neuvěřitelných historek charakterizuje úsměv od ucha k uchu, víme vlastně jen dílem velké náhody. Svá dobrodružství započal už v mládí a sotva ho pustli z vojny, vyrazil málem přes celý svět až na daleký ostrov Nová Sibiř, na kterém se usadil. Nebyl Jan Welzl (1868–1948) onoho osudného dne roku 1924 mezi zachráněnými trosečníky lodi Seven Sisters, možná bychom se o něm nikdy nedozvěděli. Strýček Eskymo, jak mu později říkali, ale mezi vylovenými pasažéry byl a dostal se skrze doklady do křížku s americkými úřady. Marně jim vysvětloval, že na cestách mezi Sibiří, Kanadou a Aljaškou obchodně cestuje už nějaký ten pátek a nikdy nebyla potíž, putoval bez prodlení na Ellis Island a poté by vyhoštěn zpět do vlasti.

Cesta ho zavedla do německého Hamburku, kde se snažil vydělat na cestu do své sibiřské domoviny, čekal na doklady a bavil osazenstvo místních hostinců svými příběhy. Některé z nich potom s pomocí literáta a redaktora Lidových novin Rudolfa Těsnohlídka vyústily v jeho první knihu nazvanou Eskymo Welzl – Paměti českého polárního lovce a zlatokopa, jež vyšla v roce 1928. Protože následující cesta nevyšla tak docela podle plánů, po nějakém čase zakotvil svérázný dobrodruh ve svém rodném městě a díky další spolupráci s novináři vznikla v roce 1930 jeho nejznámější kniha Třicet let na zlatém severu, jejíž úspěch dokazuje i fakt, že za hranicemi vyšla s předmluvou Karla Čapka. Welzl se nicméně doma příliš neohrál a do konce svých dnů žil v severní části Kanady.

Jeho knihy později v 60. letech vycházely s ilustracemi akademického malíře Jana Javorského, který svým komiksem ovlivněným stylem doprovodil i mnohé další dobrodružné příběhy. Odkaz Strýčka Eskyma navíc žije dodnes, ať už v postavě imaginárního českého velikána, v divadelní hře Miroslava Krobota nebo díky skvělé obrázkové knížce Petra Síse.

3 Autorem i výtvarníkem

3.1 Slovo úvodem

Zatímco selekci cestopisů ze středověku usnadnil čas, který dal některým z nich již zapomenout a stejně tak nevelké množství děl jež tehdy vznikala, takže výjimečné svazky o to více vynikly, s postupujícím časem, jak přibývali cestovatelé a literární záznamy jejich výprav, stával se výběr stále náročnější a sílil tak pocit, že neprávem opomenou autora či spis, který by si zmínku jistě zasloužil. Se vznikem samostatného Československého státu se potom tento výběr stal ještě těžším.

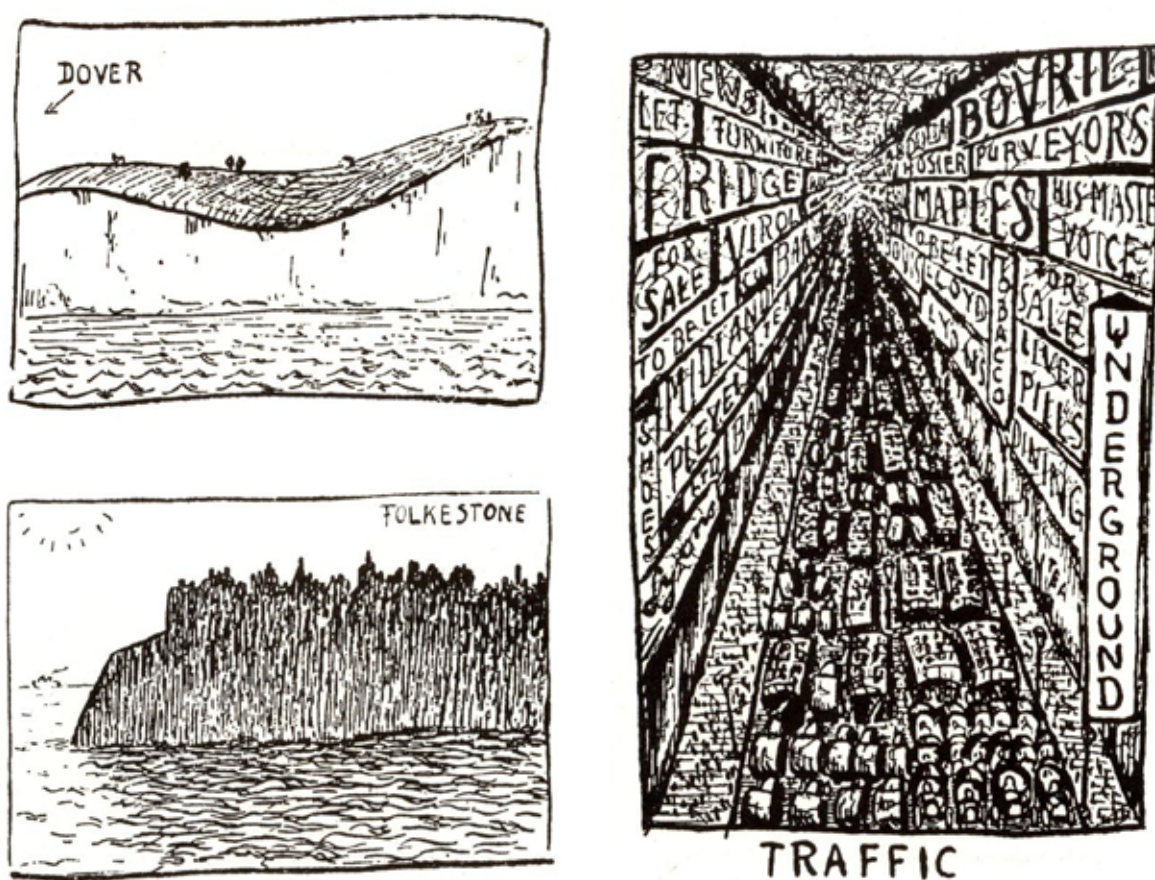
Bylo tedy třeba zvolit klíč, který by výběr nejen usnadnil, ale také systematizoval a dovolil se více soustředit na pro praktickou práci důležitou součást, kterou je ilustrace. Jistým zádrhem je ovšem množství vydání jednotlivých cestopisů, stává se tak, že jedno dílo ilustrovalo v průběhu let nespočetně různých výtvarníků a pátrání po nich je skutečně téměř detektivní prací. Rozhodl jsem se tedy zaměřit nejméně na cestopisy, kde je autorem ilustrací i celého díla táž osoba, případně takové, kde spolu tvůrci literární a obrazové části úzce spolupracovali.

Důvodem je najít taková díla, kde obraz není jen doprovodem textu, není mu určeno pouze poslušně ukázat o čem je psáno, ale takové, kde je ilustrace rovnocenným partnerem, stejně důležitou částí celého svazku, který nejen dopovídá co slovy není řečeno, ale sám často vypráví příběhy. Pomůckou nám může být fotografie, ve chvíli kdy bylo možno tento vynález použít v knižní produkci, začal ilustraci často nahrazovat. My hledáme taková díla, kde fotografie při sebevětší snaze ilustraci nahradit nedokáže.

Předběhnu-li teď o kousek a dostanu se ke Karlu Čapkovi, jistě můžeme říci, že Italské listy přece vyšly bez kresebného doprovodu a že jejich literární kvalita je tak vysoká, že nejsou o nic méně zajímavé, než svazky ze Španělska či Anglie, které ilustracemi doplněny jsou. A kdyby bývaly i tyto knížky vyšly jen v podobě textové, že i tak by to byla díla náramná a obstála by samostatně. Byla by to pravda, ale přece by to byly knížky rázem poloviční. S textem a obrázky se to v nich má podobně jako se známými dvojicemi, Werich byl sám výtečným hercem i divadelním autorem, stejně jako jím byl Voskovec, ale byla by věčná škoda nezažít ty dva dohromady.

3.2 Čapkovy cestopisy

Bratři Čapkové dostali do vínku nadání skutečně vrchovatě, a tak ačkoli byla bez debat Karlovou doménou literatura, zatímco Josef byl především výtvarník, oba čas od času s úspěchem pokoušely i ty oblasti umění, se kterými si na první pohled více rozuměl bratr, a tak není divu, že nás cestopisy Karla Čapka odzbrojí nejen svou literární kvalitou a humorem, ale také skvělými doprovodnými ilustracemi, ačkoli byl poměrně zkušeným fotografem.

Obr. 16. Ukázka Čapkových ilustrací z knihy Anglické listy

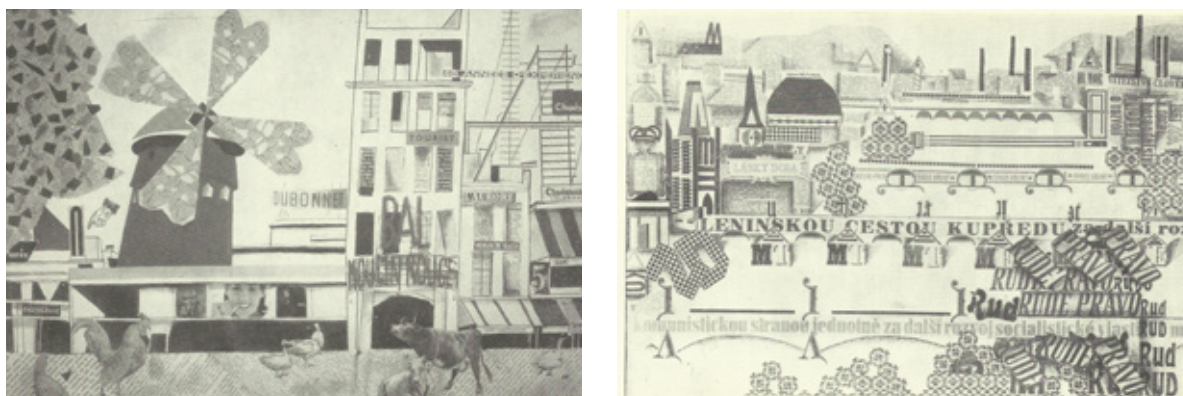
První ze série, Anglické listy, vycházely původně jako série fejetonů v Lidových novinách, ale ještě též rok (1924) vyšly také knižně. Čapek v nich text přiměřeně koření hovorovým jazykem, jakoby nás nechával nahlédnout do svého deníku, a navazuje tak se čtenářem důvěrnější vztah. Ve svých doprovodných ilustracích střídá obrázky na hranici karikatury s kousky popisnějšími a realističtějšími, ilustruje situace či děje,

místa a zajímavé drobnosti. Stejně jako text evokují kresby soukromý cestovatelský deník, jsou někdy docela jednoduché, ale nepostrádají šarm a často jdou přímo k podstatě zobrazovaného a mají podobně jako stylizace bratra Josefa tu náramnou moc několika tahy tuto podstatu vystihnout. Zároveň však nechávají něco prostoru k zapojení vlastní představivosti, aby tak výsledný obrázek v čtenářově hlavě byl dílem autorovým i jeho vlastním a vydá-li se někdy po jeho stopách, nepřipraví ho o moment překvapení, jako to může udělat fotografie nebo příliš popisná ilustrace. Stran grafické úpravy ilustrace vlastně jen vstupují mezi bloky textu, jen těm větším patří celá stránka. Ačkoli jde o tu nejjednodušší možnou cestu, perokresebné obrázky zejména v starších knižtiskových vydáních s textem náramně ladí.

3.3 Cestopisy Adolfa Hoffmeistera

Adolf Hoffmeister (1902–1973) byl skutečný všetečník, muž mnoha zájmů i povolání. Jeden ze zakladatelů Děvetsilu, neúnavný propagátor tehdejší avantgardy, procestoval málem celý svět a z cest vozil zážitky ve formě literární i výtvarné. Pokud bychom hledali jen jedno slovo, které autorův kresebný rukopis ve zkratce vystihne, pak je to myslím hravost. U karikatury, která byla jeho doménou se to vlastně vyžaduje, Hoffmeister ale nebyl o nic méně hravý, měl-li ztvárnit městská zákoutí či přírodní scenérie.

Obr. 17. Hoffmeisterovy koláže z knihy Paříž a její okolí

Jeho jméno do dnešních dnů poněkud zapadalo prachem, dílem možná proto, že se vrhal do tolika oborů najednou a nebylo mu zakotvit jen u jednoho, svou roli ale možná hraje i jistý povahový rys, který mu umožňoval být za dobře s režimem, se kterým jiní nechtěli nic mít i za cenu, že tím utrpí jejich možnost tvořit. Oportunismus mu napří-

klad v dopise Janu Werichovi vyčítá Jiří Voskovec, se kterým se Hoffmeister znal z jejich společného působení v Osvobozeném divadle. Přesto, že po válce komunistický režim pomáhal budovat, se však nakonec zákazu publikovat nevyhnul, stalo se tak po okupaci v roce 1968.

Cestopisné knihy doprovázel již zmíněnými karikaturami a perokresebnými črtami, později přibýly také jeho oblíbené koláže. Několika ilustroval například knihu Paříž a okolí. Metropole nad Seinou je nejen městem světla, ale také místem plným typografie, na všeliké nápisy narazíme na každém rohu a za tím rohem jsou zas novinové kiosky, a tak jsou koláže plné písmen, slov a novinových výstřížků tu a tam doplněné kresbou. Mají onen pověstný francouzský šarm a lehkost, jsou ale také veselé a říkám si, jak by asi vypadaly, kdyby jim krom černé a bílé byla dopřána také nějaká ta barva.

3.4 This is Miroslav Šašek

Byli to rodiče, kteří chtěli, aby měl jejich syn vzdělání pokud možno praktické, kvůli nimž Miroslav Šašek (1916–1980) vystudoval na pražském ČVUT školu architektury a kreslení, ačkoli bylo možno tušit, že z architektury nic nebude. Od mládí totiž tíhl ke kreslení, na vysoké škole se v něm navíc ozval světoběžník, a tak vyrazil na zkušenou za studii po Evropě, podíval se třeba do Anglie, Francie, či Belgie a Skotska. Po studiích začal s kreslením vtipů a karikatur do novin, po válce se potom pustil do ilustrace dětských knih.

Obr. 18. Tady to všechno začalo, ilustrace z Šaškovy knihy *This is Paris*

Jeho kresebný styl byl inspirován Jiřím Trnkou, měl však svůj vlastní výraz, jeho světům dominovala výrazná obrysová linka a byly plné buclatých postaviček. Přelomová byla pro Šaška léta 1947 a 1948, vyšla jeho první autorská ilustrovaná pohádka Benjamin a tisíc mořských draků kapitána Barnabáše, kde se ručně psaný text proplétá obrázky pirátských dobrodružství. Navštěvoval také École des beaux arts v Paříži a město světel plné stínů avantgardních umělců mu brzy vniklo nápad na netradičního průvodce. Nápad dostával pevnější obrysy jen pomalu, ale bylo domluveno, že vyjde v nakladatelství Ladislava Kuncíře.

Nakonec ale bylo všechno jinak. Miroslav Šašek se po událostech roku 1948 rozhodl do Československa nevracet a od roku 1951 se stal na následujících šest let redaktorem v rádiu Svobodná Evropa v Mnichově. Když se na podzim 1957 vrací do Paříže, vrací se také k nápadu na průvodce. Když Miroslav Šašek o knížce This is Paris dávno předtím než vznikla přemýšlel, měl v hlavě turistického průvodce pro děti i dospělé, kde ovšem prim měl patřit textu a ilustracemi ho zamýšlel jen doprovodit. Nakonec to však dopadlo docela naopak a díky tomu se zrodil ve chvíli, kdy This is Paris vyšlo poprvé v nakladatelství Allen v Londýně fenomén, který vyústil v celkem osmnáct knih, jež se dodnes těší úspěchu po celém světě.

Obr. 19. Ukázka z Šaškovy knihy This is London

Šaškovy knihy se ve světě těšily značnému úspěchu od svého vydání prakticky dodnes, ve výtvarníkově rodné vlasti byste po nich ale až donedávna pátrali marně. Naštěstí to v roce 2013 začalo napravovat nakladatelství Baobab, kde knížky v české a slovenské verzi začaly vycházet. Vzali to navíc opravdu z gruntu, nafotili znovu všechny původní ilustrace a porovnáme-li kvalitu svazků s těmi vycházejícími v zahraničí u nakladatelství Rizzoli/Universe, odvedli v Baobabu skutečně skvělou práci. V letošním roce navíc přidali parádně zpracovanou knihu *To je M. Šašek o životě a díle tohoto nezapomenutelného ilustrátora*.

Ačkoli jsou Šaškovy knihy zmiňovány v kategorii turistických průvodců, a sám jejich autor je tak v některých rozhovorech označoval, jejich definici coby veskrze praktického svazku podávajícího suchý výčet informací zde rozhodně nehledejme. Pro nevelké množství textu bychom asi nemluvili o výraznějších literárních ambicích, ale výtvarně jde o naprosto svébytná díla takové kvality, že ještě dnes, více než padesát let po svém vzniku, působí aktuálně a prodeje edice po celém světě to jen potvrzují.

Obr. 20. Další ukázky z Šaškových knih ze série *This is...*

3.5 Zdeněk Mahler a Vladimír Fuka – New York

Kniha která neměla nikdy vyjít, takový osud jí alespoň čekal v Československu roku 1967, protože jeden z jejích autorů emigroval do Spojených států. Naštěstí ale onen druhý autor zachránil maketu knihy a ta tak mohla po více než čtyřiceti letech vyjít. Vraťme se ale ještě nazpět do roku 1964, kdy malíř Vladimír Fuka (1926–1977) poprvé navštívil New

York a pro americkou metropoli se okamžitě nadchl. V té době už byl zkušeným a často oceňovaným výtvarníkem, který se krom volné tvorby zabýval také knižní grafikou a ilustrací. Neváhal tedy a pustil se do kreslení obrázků města plného mrakodrapů, reklam a automobilů, které po návratu do Prahy ukázal v nakladatelství Albatros a nápad na knížku byl na světě.

Obr. 21. Ukázky z knihy New York Zdeňka Mahlera a Vladimíra Fuky

Textovou částí byl pověřen Zdeněk Mahler (*1928), který to však nebral na lehkou váhu, chtěl město vidět, a tak se oba autoři společně vypravili do New Yorku, aby tam na knize pracovali. Koupili si dokonce vysílačku, aby se mohli každý po svém toulat Velkým jablkem a na dálku spolu komunikovat. Obě části knihy tak vznikaly současně, a tak je vlastně téměř zatěžko mluvit o dvou samostatných prvcích, ilustrace i text se v knize doplňují, spolupracují, na mnoha místech text vstupuje přímo do ilustrace. V těch Fuka často kombinuje různé techniky, za stěžejní však můžeme považovat perokresebný základ, výraznou obrysovou linku někde koloruje, jinde doplňuje kolážemi, příznačná je práce se strukturami, šrafováním a sítěmi. Jedním z ústředních témat jeho výtvarné práce je labyrint a to se i zde odráží. Patrná je také inspirace reklamou, její forma v tehdejších Spojených státech musela ve srovnání se socialistickým Československem působit obzvláště silným dojmem, některé ilustrace tak přes poměrně tlumenou barevnost mohou evokovat pop-art. Nezanedbatelný vliv na kresebný výraz Vladimíra Fuky

hranicemi to není tak docela obvyklé a pokud už na takový svazek narazíme, často se jedná o výlučně výtvarný počín s absentujícím textovým doprovodem. Hledáme-li v našich vodách, definici naplňuje možná jen deník Františka Skály z jeho pěší poutě do Benátek.

3.6.1 Petr Sís

Částečně se ale do naší definice trefil skvělý výtvarník a často oceňovaný ilustrátor Petr Sís. Ten má na kontě mimo jiné dvě skvělé obrázkové knížky, které můžeme nazvat cestopisnými. Tu první jsme krátce zmínili už v textu o Janu Welzlovi, tou druhou je dílo s názvem Tibet – Tajemství červené krabičky. V obou případech lze namítnout, že autorem příběhu zde není sám výtvarník, podíváme-li se však na oba svazky pozorněji, zjistíme, že díky přístupu který zvolil, se jejich spoluautorem stává, i když jde v prvním případě o vyprávění poněkud bláznivého dobrodruha a v tom druhém o vzpomínky ilustrátorova otce. Oba příběhy však Sís převyprávěl po svém a s pomocí silného výtvarného rukopisu, pro který je charakteristická někdy až neuvěřitelně pečlivá kresba a rafinované kompozice, vtiskl těmto cestopisným knížkám výjimečnou osobitost.

Obr. 23. Ilustrace Petra Síse z knihy Tibet / Tajemství červené krabičky

3.6.2 František Skála

Známý umělec dvojici malých cestopisných zápisníků vytvořil v roce 1993 během pěší poutě z Prahy do Benátek, kde reprezentoval vlast coby čerstvý držitel ceny Jindřicha Chalupického na tamním bienále. Za rozhodnutím vydat se na tak náročnou cestu stojí dílem náhoda, na výstavu totiž nebylo z U.S.A. možné dopravit některé exponáty, takže se Skála rozhodl vydat na špacír dlouhý 850 km, cestou posbírat co ho, jak se říká, praští do nosu, vytvořit z toho drobné objekty a kreslit a psát si o celém putování deník. Do cíle dorazil po 25 dnech.

Obr. 24. Ukázky ze Skálových deníčků (Praha – Venezia)

Oba sešitky nazvané Deník Praha – Venezia vyšly jako faksimile, tedy tak jak vznikly, bez dodatečných grafických úprav. Čitelnost místy trpí, ale vynahrazuje ji pocit autentičnosti, se kterou zápisky, miniaturní črty i menší, někdy kolorované kresby vznikaly. František Skála je svéráz, v jehož tvorbě má silné slovo příroda ve všech jejích podobách, od té živé až po tu zanikající, zrod stejně jako zánik a rozklad. Později se svěříl, že se během cesty „dostal do absolutní harmonie s přírodou, vše velmi intenzivně vnímal...“.

V denících najdeme pro Skálu netypické kresby horských scenérií a vesnických kostelíků, podle jeho slov ho „dráždila představa umolousaných kresbiček kostelů v alpských údolích na kolbišti současných trendů světového umění.“

3.6.3 To je...

Asi nejzajímavějším současným počinem na tuzemském poli obrázkových cestopisů, nebo chcete-li průvodců, je nová knížka nakladatelství Baobab s názvem To je Praha. Nemá ji sice na svědomí jeden autor, ale podobně jako například ve zmíněné knize New York Zdeňka Mahlera a Vladimíra Fuky na ní její autorky od počátku úzce spolupracovaly.

Obr. 25. Ukázky z knihy To je Praha Olgy Černé a Michaely Kukovičové

můžeme najít inspiraci přísnými technickými nákresey, kterou kombinuje se zrnitými texturami a potlačenou barevností působí v rámci žánru neotřele a ukazuje, že místní průvodce nemusí být jen nudnou brožurkou s ledabylou grafickou úpravou a nezáživnými fotografiemi.

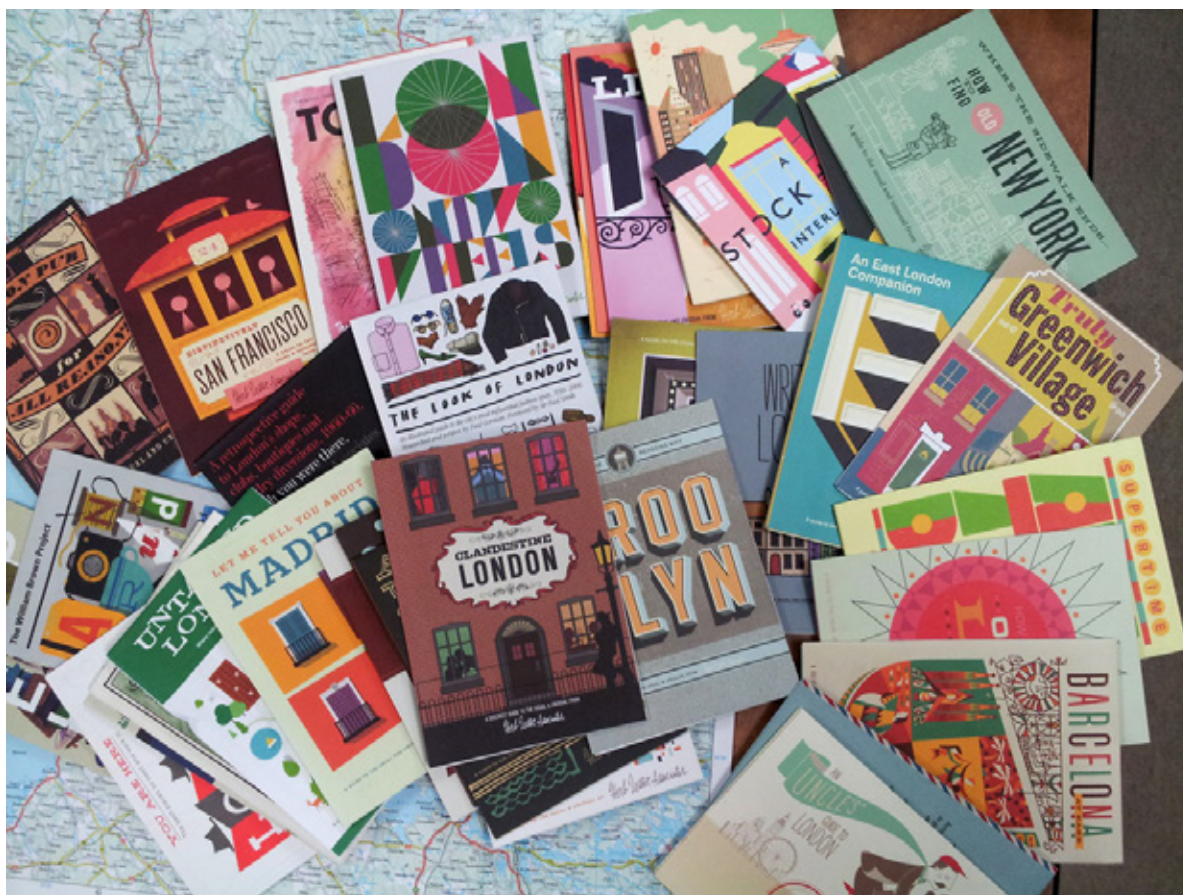
Obr. 27. Ukázka ilustrací Jana Šrámka z publikace Stručný glosář letenský

3.6.4 Inspirace za hranicemi

Posledně zmiňovaná publikace naznačuje poměrně zajímavý trend poslední doby, který můžeme pozorovat převážně za našimi hranicemi. Ilustraci se překvapivě dobře začíná dařit třeba v rámci jisté podkategorie turistických průvodců, kterou je její kapesní forma. Obvykle si pod pojmem kapesní průvodce dnes představíme co do vizuální stránky nepřiliš zajímavě se tvářící skládací tiskovinu, z jedné strany mapa, na druhé potom výčet míst s malými fotografiemi. Pokud budeme přísní, pak je to povětšinou nuda a šed', často špatně graficky upravená. Zapátráme-li ovšem v minulosti, pak můžeme zejména v období šedesátých let narazit na kusy skvěle ilustrované a nápaditě graficky zpracované. Ve světě se ale nápadité ztvárnění kapesních průvodců začíná vracet na scénu.

Za zmínku stojí zejména britské studio Herb Lester Asociatess, které vydává tematicky zaměřené průvodce světovými metropolemi. Jedná se o malé kapesní průvodce složené do formátu A6, které se po rozložení změny v mapu rozměru A3, z druhé strany je potom výčet zajímavých míst. Až potud se z předchozího strohého popisu zdá, že jde o další ze zmíněných nudných tiskovin, ale každý kus navrhují ilustrátoři z celého světa a je až s podivem jak se dá kouzlit s něčím zdánlivě tak obyčejným jako je mapa,

vezme-li se to za správný konec. Ačkoli se jedná o studio sídlící v Londýně, mezi tvůrci mírně převažují ti ze zámorí, tam má totiž spojení grafického designu a ilustrace velice silnou pozici. Díky tomu jsou výsledkem skvěle sladěné celky, vše spolu hraje, od mapy, přes drobné ilustrace až po typografii. Mezi mnoha oslovenými tvůrci se těší oblibě inspirace v éře tzv. mid-century modern, kterou můžeme bez nadsázky nazvat zlatým věkem ilustrace a myslím, že je jen dobře, že se reminiscence na toto období plné her s tvary, barvami a stylizací dostávají do módy, protože i na poli současné ilustrace má odkaz oné doby stále co říct.

Obr. 28. Kapesní průvodce různých ilustrátorů od Herb Lester Asociatess

ZÁVĚR

Cestopis se ve svých počátcích zrodil z převážně praktických důvodů a jeho předchůdci měli často podobu suchého soupisu dat či itineráře. Postupně si ale vydobyl pozici svébytného žánru v jehož rámci vznikají díla s nepopíratelnými literárními ambicemi. Ačkoli si mnoho cestopisných svazků zachovává také své faktografické poslání, existují cestopisné knihy, které práci s fakty zcela podřizují uměleckému ztvárnění textu. Škála podob je tedy ve výsledku velice široká, od objektivně podaných popisů skutečných zemí, po zcela smyšlená místa a světy, jež jsou do jisté míry jen kulisou klasickému literárnímu příběhu. Možná i proto začátkem 19. století z cestopisu vznikla nová knižní kategorie, kterou je turistický, či cestovní průvodce, v jehož případě jde o veskrze praktické informace, čemuž je také podřizena forma. Oba žánry mají ale hranice svých definic neostré jak navenek, tak mezi sebou a tak v průběhu času nacházíme nejedno dílo, které své vymezení překračuje.

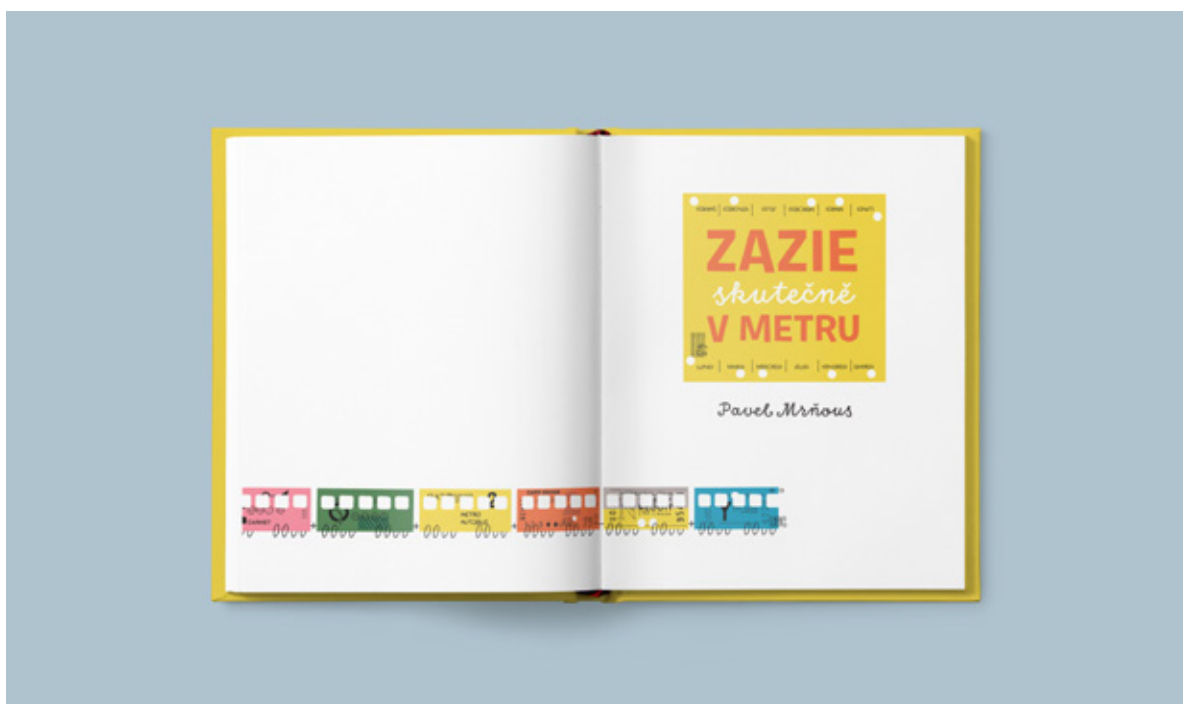
Téměř od svých počátků si cestopisná literatura už ze své podstaty žádá obrazový doprovod. Nejdříve to možná byly jen mapy, ale popisy dalekých krajín s jejich městy a přírodou přímo volaly po kresebném doprovodu. Brzy tedy vedle popisů dalekých cest nacházíme také dřevorytové krajinné výjevy a jak v průběhu dějin přichází na scénu další techniky obrazové reprodukce, zanedlouho je nacházíme také v cestopisné ilustraci. Lze tedy bezpochyby říci, že cestopis a ilustrace jsou vcelku přirozenými partnery. Jistý rozkol do tohoto svazku sice přinesl vynález fotografie, ale i když zejména mezi levnými cestovními průvodci bychom našli značnou převahu fotografického doprovodu, ilustrace díky své výrazové variabilitě stále zůstává více než zajímavou alternativou. Zájem o ní pak v posledních letech dokonce roste, částečně také díky možnostem digitální ilustrace. Ta s dnešními technologiemi umožňuje pracovat prakticky kdekoli, třeba zrovna na cestách, se všemi výhodami (ale i nevýhodami), které práce v digitální podobě má.

Ilustrace si tedy zrovna teď rozumí o něco více s turistickými, či cestopisnými průvodci, než s klasickou cestopisnou literaturou, jedno je ale jisté, ilustrace a cestování k sobě patří a jen tak se to nezmění.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 ZAZIE SKUTEČNĚ V METRU

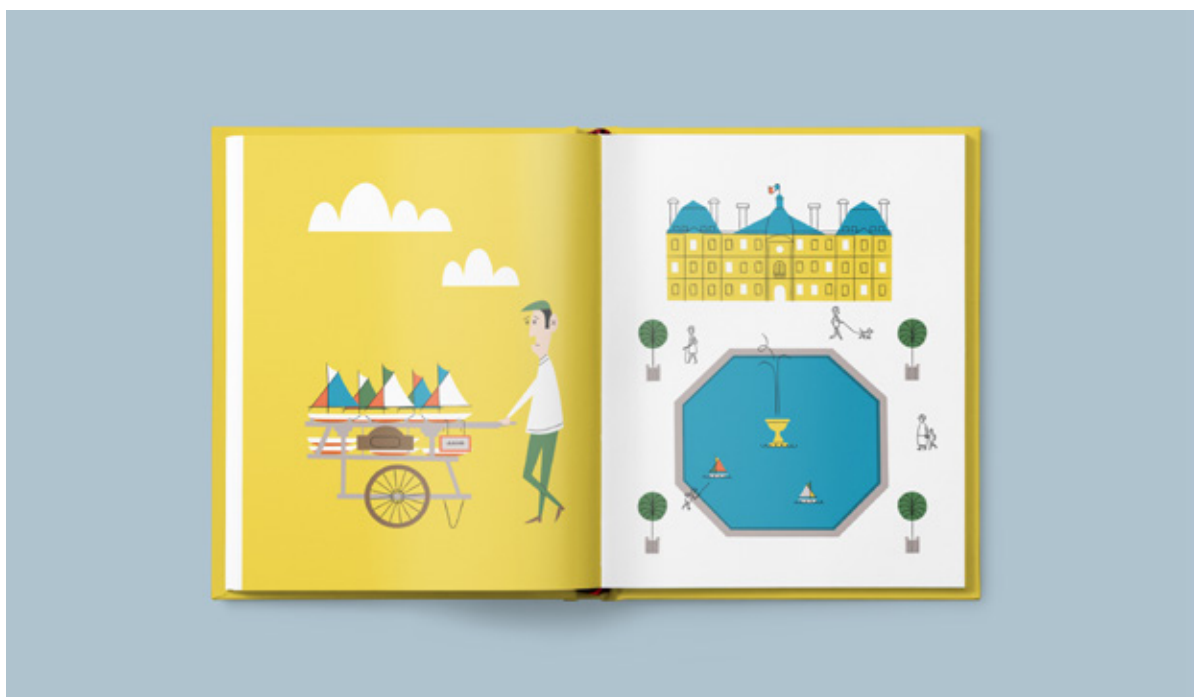
Na úplném začátku byla vlastně jen poměrně mlhavá představa ilustrované knížky o pařížském metru. A od chvíle, kdy jsem se tento nápad rozhodl realizovat v rámci své diplomové práce se téměř neustále měnil. Zprvu jsem pomýšlel na malé útržky textu a tak trochu encyklopedický styl, který měl mapovat jednotlivé linky metra. V tom jsem si vzpomněl na Zazie, hlavní hrdinku románu Zazie v metru francouzského autora Raymonda Queneaua. Francie je nejen krajem vína, sýrů, žabích stehýnek a šneků, ale také zemí věčných stávek, a doplatí na to i Zazie, která se v knize právě díky stávce do metra nedostane.

V posledním českém vydání, které svými skvělými linoryty doprovodil Chrudoš Valoušek jsou však dvě kapitoly z Queneauovy pozůstalosti, které si nenašly cestu do konečné podoby knihy, kde se ale Zazie do metra dostane. Právě jedna z těchto kapitol se stala začátkem mého vlastního příběhu. Když jsem totiž nad tématem přemýšlel, došlo mi, že moje záliba v pařížském metru je poměrně vzácná diagnóza a kdyby z knížky nakonec byla ilustrovaná encyklopedie, byla by to vlastně docela nuda. Když se však z objevování pařížského metra a potažmo celé Paříže stalo lehce surrealistické dobrodružství, myslím že pro čtenáře to bude o poznání zábavnější. Nebo v to alespoň doufám.

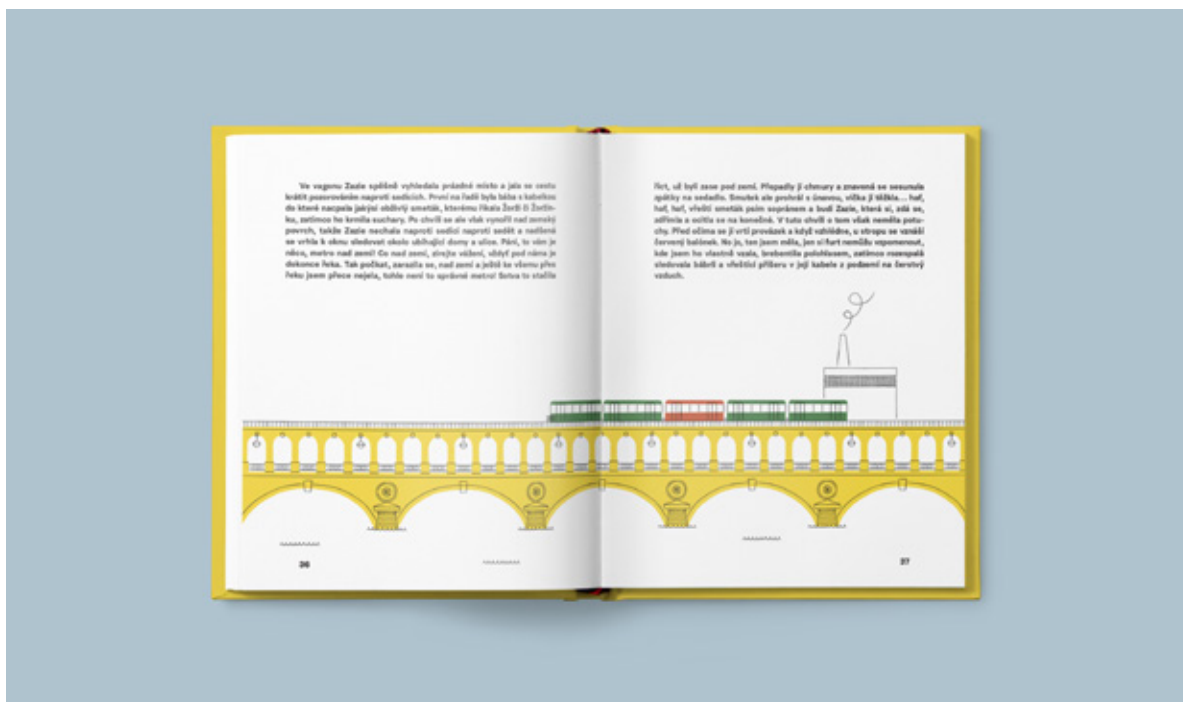

Samotný formát ilustrované knihy jsem si zvolil z několika důvodů. Tím prvním bylo, že jsem si většinu klasických odvětví grafického designu vyzkoušel v bakalářském studiu a potom také fakt, že ilustrace tvoří velmi často součást mé designérské tvorby,

ať už v podobě plakátů nebo třeba turistických letáků. Vždy se však jednalo o solitéry, nebo malé série ale málokdy větší množství ilustrací v rámci jednoho díla. V knize se navíc vyskytuje relativně velké množství postav, které byly vždy mou ilustrátorskou slabinou, a tak pro mě byla zajímavou výzvou. Přiznávám ale, že když jsem se pustil do práce, ukázalo se, že to nebude zdaleka jediná výzva.

Můj přístup k ilustraci má kořeny v grafickém designu a jeho plošném zjednodušení a v knize jsem se tento styl rozhodl zachovat. Poměrně důsledné obcházení perspektivy a drobné kubizující finty jsem navíc považoval za vhodné prostředky k navození atmosféry dětského světa, resp. příběhu, který vypráví dětská hrdinka. Netroufal jsem si na snahu nějak vystihnout skutečnou dětskou kresbu, ale jistě její aspekty jsem chtěl v knize zachovat. Výše popsané se mi tak jevilo, jako dobré východisko.

Výrazným zdrojem inspirace mi byla zlatá éra ilustrace zhruba mezi 50. a 70. lety minulého století. Saul Steinberg či Miroslav Šašek, Vladimír Fuka nebo Olle Eksell, ti všichni ale i mnoho dalších výtvarníků mi svým dílem dávali cenné lekce v umění zjednodušující stylizace. Hlavně studiem kresby postav jsem strávil poměrně značné množství času a ač je v tomhle ohledu přede mnou ještě dlouhá cesta, díky těmto ilustrátorům a jejich odkazu se mi podařilo popojít alespoň o malý kus.

Zvolená éra je navíc dobou vzniku příběhu a jeho filmového ztvárnění. Dobový pocit navozuje práce s tvary, které jsou často ovlivněny estetikou tzv. Mid-century Modern a zvolená barevnost. Po počátečních pokusech jsem upustil od práce s texturami a rozhodl se pracovat s plnými barevnými plochami, které kombinuji s obrysovou linkou, která odkazuje k estetice maličkových skic, které jsem v rámci přípravy knížky vytvářel. Tajně doufám, že v konečné podobě knihy díky tomu vykrytalizoval rukopis, který je přes určitou retro atmosféru inspirovanou výše zmíněnými umělci alespoň do určité míry mým vlastním osobitým stylem.

- [1] BOROVIČKA, Michael. Velké dějiny zemí Koruny české, [sv. II.] Cestovatelství. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2010, 757 s., [8] s. barev. obr. příl. ISBN 978-80-7432-000-2.
- [2] FUKA, Vladimír. Deník 1952. 1. vyd. Překlad Mike Baugh, Tereza Baugh. Praha: Plus, 2010, ca 136 s. ISBN 978-80-259-0013-0.
- [3] HOFFMEISTER ADOLF, Praha: Československý spisovatel, 1967, 224 s., [24] s. obr. příl.
- [4] KALOUSEK, Jiří, Josef ŠUBRT a Alena VANDOVÁ. S malířem kolem světa. Ilustrace Jiří Kalousek. Praha: Albatros, 1988, 480 s. ISBN 13-790-88 14/56.
- [5] MAHLER, Zdeněk. New York. 1. vyd. Ilustrace Vladimír Fuka. Praha: Albatros, 2008, 147 s. ISBN 978-80-00-02252-9.
- [6] OVENDEN, Mark. Paris underground: the maps, stations, and design of the Métro. New York, N.Y: Penguin Books, 2009. ISBN 978-014-3116-394.
- [7] SKÁLA, František. Praha - Venezie: cestovní deníky 1993. Praha: Arbor vitae, 2005, [36, 36] s. ISBN 80-863-0063-3.
- [8] ŠAŠEK, Miroslav. To je M. Sasek. Praha: Baobab, 2014. ISBN 978-80-87060-94-0.
- [9] Mezi imaginací a poznáním: Proměny cestopisu v dějinách literatury. Host: měsíčník pro literaturu a čtenáře [online]. 2008 [cit. 2016-05-13]. Dostupné z: <http://casopis.hostbrno.cz/archiv/2008/6-2008/mezi-imaginaci-a-poznanim>

SEZNAM OBRÁZKŮ

- obr. 1 https://en.wikipedia.org/wiki/The_Travels_of_Marco_Polo
obr. 2 <http://www.lib.umich.edu/online-exhibits/items/show/2363>
obr. 3 BINKOVÁ, S. – POLIŠENSKÝ, J. (1989): Česká touha cestovatelská. Praha: Odeon.
obr. 4 PREFÁT Z VLKANOVA, Oldřich. Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestiny [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2014
obr. 5 Putowánj: Aneb Cesta z Kralowstw Českého do Měste Benátek: Odtud po Moři do Země Swaté, země Judské, a dále do Egypta, a welikého Města Kairu: Potom na Horu Oreb, Synai a swaté Panny Kateriny, w pusté Arabij ležjcy (Google Books)
obr. 6 <http://www.lideazeme.cz/clanek/obet-renesancni-cestovatelске-vasne>
obr. 7 <http://www.lideazeme.cz/clanek/dustojnik-a-diplomat-na-cestach>
obr. 8 A portrait of Naghsh-i Jahan – Cornelis de Bruijn (Wikipedia)
obr. 9 <https://www.nkp.cz/o-knihovne/zakladni-informace/klementinska-nej-nejvzdalenejsi-rkps>
obr. 10 https://fr.wikipedia.org/wiki/Thomas_Ender
obr. 11 <http://www.eantikvariat.cz/knihy/obrazy-z-rus>
obr. 12 <http://www.galerie-ilonka.cz/galerie-ilonka/eshop/9-1-Antikvariat/0/5/2228-Jan-Ne-ruda-Parizske-obrazky>
obr. 13 Antikvariat
obr. 14 Antikvariat
obr. 15 <http://www.antikvariat-bohumin.cz/cz/knihy/ilustrace-zdenek-burian/4628-dlouhy-lovec-dobrodruzstvi-u-indianu-kadujeju-ilustr-z-burian.html>
obr. 16 <http://www.gorila.sk/product/207144>
obr. 17 Paříž a okolí, Adolf Hoffmeister, Československý spisovatel, Praha, 1967
obr. 18–20 <http://www.baobab-books.net/>
obr. 21–22 Albatros
obr. 23 <http://www.sanquis.cz/index1.php?linkID=txt206>
obr. 24 <https://www.youtube.com/watch?v=IoI7QZ9yAqw>
obr. 25–26 <http://www.baobab-books.net/>
obr. 27 <http://pagefive.com/kniha/2015-strucny-glosar-letensky-.html>
obr. 28 Herb Lester Asociatess